

Мас май 2
С. - 25

Маҷид Салим

Ҳикояҳо
дар бораи

ҲАЙВОНОТ

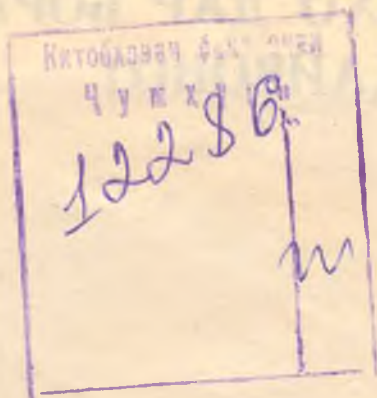

Моё мое 2
С-25
МАЧИД САЛИМ

ҲИКОЯҲО ДАР БОРАИ ҲАЙВОНОТ

ДУШАНБЕ
«АДИБ»
2001

Мухаррир Ю. Аҳмадзода

Маҷид Салим. Ҳикояҳо дар бораи ҳайвонот (барои ба-
чаҳои синни миёна ва калони мактабӣ) — Душанбе:
«Адиб», 2001 сол, 56 саҳ.

Ҳикояҳои ин маҷмуа хеле шавқовару мароқангез буда, шумо,
хонандагони азизро, бо олами зебои табиат, зиндагии пурхатар, баъ-
зан фоҷиавии ҳайвонотҳои гуногуни диёри кӯхистон, хазандаю пар-
рандагон, муҳити атроф ошно месозад.

Адиби ҷавон, барандаи ҷоизаи ба номи Абулқосим Лоҳутӣ, Ма-
ҷид Салим шуморо ба дӯст доштан ва ҳифз намудани олами вухуш,
гулу гиёҳ, долу дарахти Тоҷикистони нозанин ҳидоят мекунад.

М 4702540201—15
М 503—2001 —2001

ББК 84 тоҷик 7—4+28. 69

© Маҷид Салим, 2001

БА ҶОИ ПЕШГУФТОР

Табиат тамоми ҳастиву нестии инсон аст. Табиат аст, ки ҳаёт ин қадар нотақрор, зебову гуворост. Инсон ҳамин, ки монда шуд, ба сайру гашт мебарояд ва меҳодад лаҳзае дар оғуши табиати зебо, миёни долу дарахтон ё лаби дарё ва ҷун равои бошад.

Оре, табиат саховату барақати зиёде дорад. Вале оё мо фарзандони он аз ин неъматҳои бебаҳояш дуруст ва оқилона истифода мебарем? Охир ин неъмату фаровониҳои табиат ҳам беқарон нестанд.

Сад афсӯс, ки солҳои охир табиати атроф, муҳити зист, ҷангалу боғзорҳо вайрону валангор гашта, бисёр номгуи ҳайвонотҳои нодир несту нобуд шудаанд. Бешубҳа, мо ба табиат, олами вуҷуш ингоҳи бефарқ дорем ва мудом табиатро поймол мекунем. Гоҳо аз ёд мебароем, ки мо низ як зарраи ҳамин табиати нотақрорем. Ох, бархе чи қадар инсонии сангдил ва бераҳманд. Магар дидаед, ки дар ягон ғӯшаи дунё ба ҷои шасту дом барои моҳигирӣ қувваи барқро истифода баранд. Аммо дар бисёр шаҳру навоҳии мо ба қўлу дарёҳо, захири кимиёвӣ партофта бо қувваи барқ ба моҳигирӣ машғул мешаванд. Чунин ҳодисаҳо ба он оғавда расондааст, ки тухми бисёр моҳиҳо саросар нобуд гашта, ҳатто дар аксари дарё, қўлҳо гулмоҳӣ намондааст. Аз дасти баъзе шикорчиёну «табиатдўстон» дар қўҳу ҷангалҳо қабку дигар ҷонварҳо ба ҳадӣ нестӣ расид. Ин қабил одамон намедонанд, ки агар намудҳои ҳайвонот ё набототи поймол, зеру забар шавад, тарозуи табиат вайрон гашта, оқибат ҳуди табиат ба сари инсон даҳшатҳои қалоне меёрад.

Қош ҷашмаҳои хушқиди аз нав обод шаванду одамон дар фасли зимистон, балки тамоми сол ба ҷонварони бегуноҳи гуруснаи қўҳу адир дасти кумак дароз кунанд.

Бачаҳои азиз! Ҳарчанд ҷонварон забон надоранд, вале онҳо ҳамаи чизро пеш аз инсон ҳис мекунанд. Магар надидаед, ки чӣ тавр саг, асп ё дигар паррандагон ба инсон чӣ қадар

меҳру садоқат, муҳаббат доранд. Онҳо бо имою ишорат, нигоҳҳои худ асрори бисёреро мепоҳанд ба одамон фаҳмонанд, аммо мо дар фаҳмидани андешаҳои онҳо ҳануз очизем ва баъзан ба мавҷудоти дигар низ назарбаландона нигоҳ мекунем. Яъне худро «хайвони бошуур» мешуморем ва ҷонварони атрофро писанд накарда, дарахтонро бераҳмона бурида, нест мекунем. Ҳатто қуръони Шариф таъкид менамояд, ки ба неъматҳои рӯи замин дилсузона рафтор намоем ва ба исрофу нобудшавии онҳо роҳ надихем. Худованди бузург дар сураи луқмон дар ояти 20 ба одамон хушдор медиҳад: «Магар шумоён намебинед, ки худованд он чи ки дар осмонҳову заминҳост, тобеи шумо намуда, неъматҳои зоҳиру ботинии худро барояти фаровон кардааст».

Шоире дар ин бора гуфтааст:

Зи ҷуе, ки ҳурдӣ аз у оби пок,
Нашояд фикандан дар у сангу хок.

Барои ҳамин мо бояд ояндаи фоҷиабори бӯҳрони экологии ҳис карда, нагузорем, ки муҳити зист хароб гардад.

Ҳикояҳои ин мачмӯа шуморо, бачаҳои азиз, ба дунёи пурасрори табиат, олами вухуш ошно месозад. Бошад, ки шумо аз тариқи ин ҳикояҳо табиати атрофу олами вухушро дӯст доред, зеро хушбахтии инсон пос доштани табиат ва бо табиат будан аст.

ГАҲВОРАҶУНБОН

«Дар ихотаи табиат будан, дидану бо он гуфтугу кардан хушбахтӣ аст».

Л. Толстой

Нимаҳои тамузи тобистон ҳаво хеле гарм омад. Аз ғармии зиёд акнун имкони пойлӯч гаштан набуд. Аммо дар рӯи ҳавлӣ кудакон даву ғеч доштанд. Бобои Рауф, ки дар хона истироҳат мекард, ниҳоят бетоқат шуда берун баромад. Ҳарчанд дар ҷои салкину офтобпаноҳ бошад ҳам, яқтаи сафедаш аз арақ тар буд. Хусусан, бозувону шонаҳояш.

Вай дилу бедилон ба атроф ва бозии кудакон назар карда, хост чизе гуяд ё танбеҳашон диҳад, ин қадар мағал накунад. Вале аз рағъаш гашт. Пас, рӯи нимкати сояи тути калони ҳавлӣ якпахлу дароз кашид. Зери лаб худ ба худ ғур-ғур намуд: «Майлаш, мо ҳам дар вақташ ана ҳамин хел қайсару ғапно-даро будем. Акнун навбати ҳаминҳо...» Бобои Рауф хост каме хоб равад, дам гирад, ки яке садои доду фарёди бачаҳо баланд шуд. Ин дафъа фарёду фиғони онҳо саҳт ва имдодталабона буд. Вай як қад парида аз ҷояш хест. Дид, ки бачаҳо дар ғушаи ҳавлӣ ҷамъ омада, як мори калонеро, ки меҳост ба катаки мурғ наздик шавад, сангборон мекарданд. Сангҳо ба сари мор намерасид. Бобои Рауф назди бачаҳо омада ҳайрон-ҳайрон ба мор нигоҳ кард. Алҳол ҷӣ кор карданаширо наметонист, ё наметавонист сари андешаи амиқе биёяд. Мор бошад, фанш-шосзанон забончаширо ништон меод. Таҳдид мекард. Ба дили бачаҳо ваҳм меандоخت. Касе қудрати пеш рафтан надошт. Бобои Рауф ҳам гӯё ба сеҳру ҷоду афтада бошад, дар ҷояш меҳ-қуб шуда буд. У ниҳоят як санги калонеро ба даст гирифт.

Ҳамин дам аз болои катаки мурғон гаҳвораҷунбоне поён фаромад. Мор бошад, қариб ба катаки мурғҳо расида буд ва мурғон аз таҳлука беқарор мешуданд. Худро ба дару девори катак мезаданд. Ҳар гуна овозҳои пурхавотир мебароварданд. Ҳамин қадар монда буд, ки бобои Рауф барои кушодани дари мурғҳо шитобад. Аммо ӯ, ба ҷӣ андешае аз ин кор худдорӣ намуд. Бачаҳо акнун интизори ҷанги мору гаҳвораҷунбон буданд. Онҳо, шояд, гумон доштанд, ки мор бо як ҷаҳд қори гаҳвора-

чунбонро тамои мекунад. Аммо ғайричашидошти онҳо мори бадҳайбат ба ғаҳвораҷунбон нигаристу аз хазидан бозмонд. Сипас, забончаашро бароварда ба ғаҳвораҷунбон ҳуҷум кардан хост. Ғаҳвораҷунбони часур ду қилаки тори сарашро мисли сузан рост карда, ба ду пои пешаш ба мор ҳамла намуд. Ду пои пешашро боло бардошта чун ништаре ба сару рӯи мэр якбора фуру халид. Акнун аз ҳайбати мор дигар нишоне намонда буд ва ӯ талвосаи гурехтан дошт. Онҳо муддате афғу дарафт карданд. Ғаҳвораҷунбон ниҳоят пойҳои худро чунон ба сари мор халопид, ки мор сари худро дигар аз ҷанголи ӯ канда наметавонист...

Оқибат мор хастаю хуншор бо сад азоб ҷонашро халос карда, рӯ ба гурез ниҳод. Бачаҳо акнун морро ба ҳоли худ гузошта, ба катаки мурғон наздик шуда, аз ғаҳвораҷунбон ҷашм на-меканданд. Ғаҳвораҷунбони нотарс ҷуссаи хурдашро ҷамъ карда, ҳамчу ғолиб ва бо як тамкии боз болои боми катак мебаромад. Мурғакони аз доми бало раста, акнун андаке ба худ омада, дар катаки худ равую доштанд: гӯё нафаси озод мекашиданд. Вале қай медонистанд, ки як ғаҳвораҷунбони ҷуддӣ онҳоро аз дами марг наҷот медиҳад...

БОҲТУР

«Табиат барои неқукур шудан имконият медиҳад. Ин имконият ба туфайли ғаъолияти инсон воқеи мегардад».

Фаробӣ

Бомдодон дар ҳавои кӯхистон сайр кардан ҷӣ қайфияте дорад: ҳоса, айёми баҳорон талу теппаҳои сабзранги деҳаи Сурхсаховаро дида, дил аз шодиву фарах лабррез мегардад. Ба атроф назар мекуниву аз ҷодирақориҳои табиати ғусункор ангишти ҳайрат мепазӣ. Аз миёни долу дарахтони қад-қадирох пуштаҳои пурлола мисли машъали дурахшон ба назар ме-тобанд.

Баробари дамидани офтоб гулу себарғаҳои шаби дароз аз оби борон сершуда бо ишваву ноз сар боло мекунанд. Боди мулоими ҳануз сардакак тани нозуки онҳоро бо меҳр навозиш мекунад.

Аз миёни сабззорон меғузарам. Баробари шарғаи по ва хишир-хишири сабзҳои наврамида, гоҳ-гоҳе селай гунҷиш-ка-кон ба ҳаво болои сар парида муддате ҷарҳзанон болову поён мешаванд. Аммо селай кабкон худро нишон намедиҳанд. Аз

хавфе пай бурда, худро дархол зери баргу пояи бутта, ё алаф-
ҳо пинхон мекунанд. Онҳоро аз байни алафҳо пайдо кардан
душвор аст.

Баъди хеле тамшо қадамзанон назди чашма меоям. Оби
чашма ҷандаке хушкида, атрофи он коҳидааст. Шояд, замоне
онро устои гулдасте бунёд карда бошад, то мусофире ташна-
гияшро шиканад. Лекин баъди солиёни дароз чашма намуди
пештараашро қариб аз даст додааст. Новаи шикаста ва санг-
ҳои паҳну парешони чашма гувоҳи он буд, ки ҷанн соли охир
касе аз холи он хабар нагирифтааст:

«Ток аз бекаси бар шохи ҷинор,
Гуи тарсидаву дарпечида.
Чашмаи деҳ зи ғами танхой,
Рузу шаб ғияқунон хушкида».

Бисёр меҳостам сангҳои чашмаи бобоиро аз нав ҷида атро-
фашро ба тартиб оварам, ки садои тахлукаомези паррандаҳо
маро ба суи худ мутаваҷҷеҳ сохтанд.

Аз сари чашма болотар баромада, дар пастхамии алафзоре
ба манзараи аҷибе дучор шудам. Селаи гунчишакон ҷирик-
ҷирикқунон болои море парвоз доштанд. Мор ҷои руставӣ
мекофт. Аммо намедонист, куҷо ҳазад. Аз қивучуви селани пар-
рандаҳо сару калобаашро гум карда буд. Фашишсанон ғел
мехурд. Гунчишакон гоҳе поёнтар фуromaда ба ӯ хучум кар-
дан меҳостанд.

Фаҳмидам, ки ин мори бохтур аст, яъне заҳрдору газанда
нест. Аслан, бохтур ҳам мор аст, ки тамоми баданаашро хол-
ҷаҳои хокистари фаро ғирифтаанд. Бохтур чун дигар морон
тезҳаракат нест, балки оҳиста-оҳиста ва ҳазида-ҳазида пеш
меравад. Ӯ танҳо ҳашаротҳои зараррасонро меҳураду ҳалос.
Намуди зоҳирии бохтур, дарозии ғафсии вай ба дили кас ваҳм
меандозад. Шахси аввалин бор бо бохтур дучор шуда, саҳт
тарсиданааш мумкин аст.

Аммо бохтур бо ин ҳама ҳайбаташ базӯр ва беозор аз ҳу-
ҷуми паррандагон ҳалос хӯрда, ба сурохие ҳазида пинхон шуд.
Вакте чашмони кури мори бохтурро пеши назар оварда, худ
ба худ ба ҳаёл мерафтам, аз нав ғавғои паррандагон баланд
шуд. Ин дафъа селани гунчишакон аз ҳад зиёд бекарору бе-
зобита мешуданд. Гӯё ба лонаи онҳо оғаш афтода бошад, бо
тамоми овоз фарёду ғиғон мебардоштанд. Дурусттар назар
кардам, ки тахлукаи паррандаҳо беҳуда набудааст. Акнун як
мори ҷипоре ҷуҷаи гунчишакеро ба даҳон ғирифта, оҳиста-
оҳиста фуру мебарду боз чашмаашро аз лонаи гунчишакони
дигар намеканд. Ӯ чун мори бохтур бафурчаю ором набуд,

балки бо як ҳаракати ҳайратовар, дар як мижа задан худро ба лонаи дилпар расонд. Ду-се гунчишкаки наваз аз тухм баромадаро дар як дам фуру бурда, сипас бо хотири ҷамъ аз онҳо дур шуд...

Паррандагон ҳамчунон фарёду фиғон доштанд... Аммо маънаи ҳайратзада ин гуна тазодҳои табиатро дар як вақт бо ҷашмони худ дида, хеле вақт ангушти ҳайрат мегазидам, ки чаро яке бошафқату беозор, дигаре, бераҳму хунхор... Бале чаро?

ЗОҒИ КҶҲӢ

«Шодии дидан ва фаҳмидан хушбахтарин ҳадяи табиат аст».

А. Эйнштейн

Зоғи кӯҳӣ парвозкунон болои талу теплаҳои на он қадар баланд давр мезад. Бол мекушоду ба атроф синҷакорона нигоҳ мекард. Гуруснагӣ азобаш меод. Бисёр меҳост, ки туъмаи ночиз, ақаллан, лошани гунҷишкero пайдо намояд. Аммо ҳайҳот, дар ин пастиву баландиҳо чизе ба ҷашм намерасид. Зоғи кӯҳӣ парвоз мекарду ҳушу ёдаш ба гузашта банд буд. Гушнагӣ ба хотираш давраи сериву пуриашро меовард. Охир ӯ зоғи кӯҳист. Паррандае, ки аз зоғи дехоту иқлими гарм тамоман фарқ мекунад. Зоғи кӯҳӣ замоне ҳокими мутлақи ин дашту даман буд. Зоғи кӯҳиро зиндагӣ, ҳаёти вазнини кӯҳистон ва ҷангу ҷидолҳои миёни ҷонварон мачбур кард, ки хеле барвақт бо гург ошно шавад. Зеро он медонист, ки бо кумаку ҷанголноҳои тези гург метавонад соҳиби туъмаи муфт шавад. Ва ӯ бо гургони кӯҳистони ин ҷо зуд дӯстӣ пайдо кард: гургошно шуд. Зоғи кӯҳӣ дар фазои ин дара парвоз карда, атрофро зиракона назар мекард; ҳамин, ки нигеҳаш ба рамаи гусфандон ё ҷарогоҳи гусфандон меафтид, дарҳол гургро хабар мекард.

Оҳ, чӣ қадар гурги зӯру боқувват буд, гурге, ки зоғ маҷалли зисти гусфандонро нишон меод. Вай ҳамроҳи гургони маст зӯзакашон ба рама дарафтада, гусфандонро бо шаст рабула мерафт. Баъд ҳамон гурги нотарс зоғро ба «зиёфат» таклиф мекард. Зоғ пасмондаи онҳоро нӯл зада халоват мебард. Зоғи кӯҳӣ солиёни зиёде ба воситаи гургон ризқу рӯзиашро меёфт. Доим кушиш мекард, ки ҳар ҳафта барои шикори гургон маҷалли зисти ҷупону гусфандонро муайян созад. Вале вақт ноаён мегузашт ва рафта-рафта ҷупонҳо ин тарафҳо камтар меомадагӣ шуданд. Зоғ ҳам пир шуд ва бисёр ёварони худ —

гурғҳои нопарсро аз даст дод. Акнун ин тарафи куҳистон дар назар харобу валангор менамуд. Аввалҳо ҷупонҳо, ки бо аҳли оилашон ба ин мавзеъҳо меомаданд, муваққатан хайма зада, атрофро баҳусус чашмаҳоро, тозаю обод нигоҳ медоштанд.

Зоғи куҳӣ аз баландиҳо як ба чашмаҳои хушкидаву дарахтони шикаста нигоҳ карду дилаш таҳ кашид. Харобии табииро нишони бадбахтӣ ва гушнагии худ донист. Акнун зоғи куҳӣ умедашро аз зиндагӣ тамоман канда буд. Гушнагӣ, пирӣ, қувату мадорашро ботамом хушк мекард.

Зоғи куҳӣ аз кучо медонист, ки ӯ охири паррандаи ин мавзеъ аст. Охир аз авлоди вай дигар ҷонзоте намондааст. Хост ба деҳае, ки дар шафати куҳсор аст, парвоз кунаду ризку рӯзиашро ҷӯё шавад. Аммо боз тасид. Пеши назараш бачаҳои деҳа, мардум омад. Охир одамони деҳот ӯро зоғи наҳс гӯён сангборон хоҳанд кард.

— Ҷаро онҳо маро бо зоғи оддӣ дар як поя мегуздоранд? Оё онҳо моро фарқ намекунанд?»

Зоғ бо ин андешаҳо ба ҷунин қарор омад, ки аз дасти ӯда-мизод дида дар куҳистон, дар ин макони ҳомӯш мурдан сад бор авлотар аст!

Зоғи куҳӣ аз фарози теппа поён шуда, дар шохи дарахти пире, ки танҳо кундаш монда будо халос, нишаст. Шоҳу панҷаҳои шикастаи дарахт дар замин паҳну парешон меҳобиданд. Зоғ болон дарахт хеле нишасту дам гирифт. Ин дам яке чашмаш ба мурдаи гурге афтид, мурдаи пӯсидаро зуд шинохт. Бале, ин ҳамон гурге буд, ки як вақтҳо ба ҷони тӯсфандон қасд мекард. Ҳоло бо шиками даридаю пои шикаста меҳобид. Зоғ дигар поён фуromaда хеле ба лошайи гурги шинос чашм давонд. Бӯи бади лошайи гурги пирро ҳис карду дилаш заъф намуд. Хеле ӯром истод, намедонист, ҷӣ кор кунад. Аммо оқибат ба тақдир тан дода, ба ҳасади пӯсидаи гурги пир нӯл задан гирифт. Зоғи куҳӣ гушти гандидаи гургро базӯр фуру мебурд..

МЕҲРИ МОДАРӢ

Ҳамид имрӯз дар мактаб андешаманду парешон менамуд. Бисёр меҳост, ки худашро ба даст гираду ӯром шавад, аммо наметавонист: гӯё майнааш, дасту пояш ба ӯ дигар итлоат намекард. Вай хайрон ва дилу бедилон ба нуқтаи нисматълуме чашм медӯхт. Фикраш ба чизе банд буд, суҳанҳои муаллимиро намефаҳмид. Хатто номи мавзӯро дар хотир надошт. Муаллим мавзӯи навро мефаҳмонду ҳушу ёди Ҳамид ҳамоно ба хонаашон банд буд.

Ду моҳ боз Ҳамид дар хонаашон пишаку саги зебоеро нигоҳ медошт. Дар ин муддат бо онҳо саҳт унс гирифта буд. Айёми таътил дигар ҳамсинфонаш ба сайругашт мерафтанду ӯ бо ҷонваронаш танҳо мемонд. Аввалҳо хайбари ӯ пишаки сиёҳи фарбехро чашми дидан надошт. Ба хоначааш наздик шудан наёмонд. Пишак ҳам аз тарсу ваҳм дур-дур мегашт. Аксар вақт аз дохили хонаву анбор берун наместуд. Ин душмани онҳоро Ҳамид фаҳмида, бо ҳар роҳу восита онҳоро ба ҳам қарину дӯст кардан мехост. Акнун якҷоя хӯрок меҳурданду якҷоя бозӣ мекарданд. Ҳамид дар ин муддат ба бисёр чизҳо сарфаҳм рафт. Фаҳмид, ки ҳайвонҳо низ мисли инсонанд. «Танҳо забони гуё надоранду халос. Дигар ҳар як рафтору кирдор, даву този онҳо маънӣ дорад. Онҳо бо нигоҳ, имову ишорати худ, ҳатто ба атрофиён панд додан меҳаҷан. Аммо ин амалҳои аҷиби ҷонварақонро на ҳар кас мефаҳмад, ҳис мекунад» — аз дил мегузаронд Ҳамид. Охир буданд лаҳзаҳои, ки баъзе ҳамсолонаш ҳайвондӯстии ӯро масҳара мекарданд. Ё ба хонаи онҳо омада сагу пишакро ба санг ё ҷуб мезаданд. Саг ин қабил бачақоро аз дур мешинохту даррав ба хоначааш ё кунҷи анбор рӯст мешуд...

Лекин ҳоло Ҳамид дар синфхона нишафта дар сар дигар фикр дошт. Ҳайрон буд, ки минбаъд ҷи кор кунад. Як ҳафта боз ҳам пишаку ҳам сагаш бача зоидаанд. Акнун ӯ серташвиш шудааст. Шабу рӯз нигоҳубин мекунад, шир медиҳад. Ҳамидро ширхӯрӣ, чашмони ҳануз накушодаи онҳо ба шавқ меовард. Ӯ ҷои хоби ҷонварақонро дуруст карда, ҳар соат аз ҳоли онҳо хабар мегирифт. Вале аз дируз боз ахvoli Хайбар ташвишовар буд. Саг пир базӯр бачаҳояшро макконда, аз паҳлуи онҳо дур наместуд. Балки наметавонист, мисли пештара берун барояд. Нигоҳи ғамолуди саги пирро Ҳамид дида дилаш таҳкашид. Ҳис кард, ки саги пир ба дарди бедавое дучор шудааст. Ҳамин, ки Ҳамид ба хоначаи саг наздик мешуд, Хайбар базӯр нимҳез шуда, нигоҳи миннатдоронашро аз ӯ намеканд, сарашро ба пушти пойҳои Ҳамид бурда, онҳоро лесидан мехост. Дар назди соҳибаш дум лиқонда бо нигоҳи хайрхоҳонааш ҳисси миннатдориашро баён мекард...

Саги пир базӯр худро аз бари сагчаҳояш ҷудо кард ва ба винг-винги онҳо эътибор надода бо азоб нимҳез шуд. Назди соҳибаш. — Ҳамид омад. Саги пири бовафо гуё охири қувваю нерӯяшро ҷамъ карда, ба ӯ меистод. Ҳамид ҳис мекард, ки бадани нозуки саги пир дир-дир меларзаду чашмони саг пуробанд. Саг ҳаёле мегуфт, ки маро «биҳил» кун, ки ман бемирам.

Ҳамид фикр кард, ки сапаш бемор шудааст. Нафаҳмид, ки саги пир охири маротиба бо ӯ видоъ, хайрбод мегӯяд...

Ҳамид мондаву хайрон аз мактаб баргаштан замон зуд назди хоначаи саги пир омаду хангаш канд. Дасту пояш сус-ту бемадор гашт. Саги пир аллакай мурда буду сагчақояш ҳа-нуз ўро мемакиданд.

Ҳамид акнун пай бурд, фаҳмид, ки саги пир мурданаширо пешакӣ мефаҳмидааст ва он нигоҳҳои воқасинаш маъниие доштааст. Баъди ғурундани саги пир ду сагчақои вай танҳо монданд. Онҳо акнун чашм кушода, ҷуён модар буданд. Аз катта-ча берун баромада, бо садои паст-пасти худ модарро мекоф-танд.

Ҳамид баъдтар хуб дарк кард, ки пишак метавонад онҳоро ҳам маконад. Гурбаоча максadu нияти Ҳамидро пай бурд, ки ҳудаш ба хоначаи кучукҳо наздик шуда, онҳоро лесидан ги-рифт. Дами саҳарӣ Ҳамид, омада дид, ки хоначаи кучукҳо холист. Давида назди пишакҳо омаду хайрон шуд. Пишак саг-чаҳоро мемаконд.

Ҳамид аз ин рафтори пишак ба ҳулосае омад, ки меҳри мо-дарӣ барои хайвонот ҳам бузург аст. Ҳайвон ҳам ҳамчунсо-наширо, тифлонаширо дӯст медоштааст. Баъзан одамизод байни ин ҷонварақон фарқ меғузорад, онҳоро аз ҳам ҷудо кардан меҳақад. Намефаҳманд, ки меҳру садоқат, дӯстдорӣ барои хай-вонот ҳам зарур аст.

МОРИ ДАСТОМУЗ

«Инсон метавонад беҳтар аз табиат офа-ридгор шавад».

И. Мичурин

Қарими морбоз ба гармии рӯз нигоҳ накарда дар як ҷои серсоя мори дастомузаширо намоиш меод. Мор ҳалқа мезаду сарашро баланд бардошта, фашишосанон мепарид. Қарими морбоз бошад, бо ҷубдасташ морро идора мекард. Мор дар ҷубдасти ӯ ҷунон мепечид, ки гуё онро гулқорӣ карда бошанд. Мардум аз ҳунари морбоз ҳаловат мебурд: гуруҳе бо хайрату тааҷҷуб, гуруҳе дар ғояти тарс ўро таҳсин меғуфтанд. Вакте мор ба сару гардани ӯ ҷун кириш пилла мепечид, даҳони та-мошобинон боз мемонд.

Қарими морбоз вакте пулҳои аз мардум ҷамъ кардаашро шумурда ба қисса мезад, мори дастомузаш ба дасту остини ӯ печида, ором мегирифт...

Ниҳоят як андешаи ҷиддӣ аз дидаи Қарими морбоз бигашт. Худ ба худ гуфт: «то кай ба ин тарик ризку рӯзӣ ёбам? Ҳа-

мин морбозӣ ҳам ҳунари шуд?» Вай бо ин гуна ҳаёл қадам мезад, ки аз рӯ ба рӯяш ҳамсояи ӯ — Раҳими ишқамкалон баромад, ин марди зохирнамо ҳамеша ҳасуди ӯро хурда мегашт. Ғайбаташ мекард. Хулоса сояи ӯро аз девор метарошид. Ҳатто, боре чуниин гуфта буд:

— Ҳамсояҳо, наҳод, ки одам бо мор унс гирад, ба тухми одамизод қаҳат омадааст магар?!..

Қарими морбоз бо Раҳими ишқамкалон як саломии саридастӣ карду бигашт. Аммо роҳравон як воқеаро беихтиёр ба хотир овард...

Дар он айём ӯ соҳиби як сағчаи зебӯе буду онро аз қонаш ҳам дӯсттар медошт. Сағча саҳт бо вай унс гирифта буд. Охир соҳиби ҷашм кушода дидагони сағча дар олами кушод ҳамин Қарим буду тамом. Сағчаро ӯ бо меҳри беандоза қалон мекард. Вақте ки аз қор меомад, сағча ба пешвозаш мебаромад. Дум лиқонда пеши пойҳояш ба фук мезад. Қарим ҳамаи дӯстдорихон ин қонвари беабонро ҳис мекард, меид, ки меҳру вафои сағ ба инсон беандоза аст. Рӯз ба рӯз сағча қалонтару зебову дидани мешуд. Ва ниҳоят як сағи рамузфаҳму доное шуд. Сағча ба ҳар як имою ишорати соҳибаш зуд сарфаҳм мефафт.

Рӯзе Қарим аз қор баргашту холи сағчаашро дида ҳайрон шуд. Сағчаи дируз тозону хушёр базӯр нафас қашида, аз қояш намеҷунбид. Ба ҷашмони обрави қонвар нигариста дилаш таҳ қашид. Сағча ҳар замон сулфа мекард, қизе роҳи гулӯяшро мегирифт. Вай ҷаҳор рӯз сағро бемордорӣ қард. Вале сағ ба ифоқа наомад, балки пӯсту устухон шуда аз ҳӯрокхӯрӣ тамоман монд... Рӯзе, ки сағи вафодораш қон дод, Қарим мотам дошт. Алами зиндагӣ, азобҳои сағи бечораро базӯр фуру мебард. Ҳамон рӯз фаҳмид, ки ҳамсояаш ба сағ дар миёни нон сӯзан монда ҳуронда будааст.

Баъди ин ҳодиса Қарим аз ҳамсояаш дуру меҷӯст, намеҳост, бо ӯ рӯ ба рӯ шавад. Мешунид, ки ҳамсоя ҷар ҳаққаи овозаҳои зиёде паҳн қардааст. Гӯё вай мисли ҳайвонҳо мезияду боз ҳулқу атвори онҳоро ба худ гирифтааст...

Шабҳангом Қаримро фарёди имдодталабонае аз ҳоб бедор қард. У саросема давида берун баромад. Ҷашмаш ба ҳога афтод. Ҳамсоя барги бед барин ларзида аз тарс намедонист, ҷӣ қор қунад. Танҳо бо дасташ морро нишон дода, ҳатто наметавонист «Мор!» гӯяд. Мори дастомузи Қарим ҳалқа зада забончаашро берун бароварда ӯро таҳдид мекард.

Қарим ҳомӯш назди ҳамсоя омада, морро сари даст қард. Мор соҳибашро шинохт, ки орому осуда гашт. Ҳамсоя дигар лолу ҳайрон монд. Шояд ҷар он лаҳза қонқанин сағчаву суза-

ни додаашро ба хотир оварда, аз кори кардааш пушаймон шуда бошад? Ё бори нахуст дар умри худ дарк карда бошад, ки чон барои ҳайвони бебабон ҳам, ана ҳамин хел ширин аст.

ЧОКАК

Ҳамин, ки шаб фаро мерасад, паррандаи бечора саҳт беқарор мешавад. Аз лонаи нимвайронаи худ берун омада, бо эҳтиросу парву боз мезанад. Лаҳзае дар осмони тира муаллақ мемонад, баъд, бо ҳасрат фарёд мезанад: «Чок-Чок! Чок-Чок!»

Дар назараш атроф хомушу сард ва ваҳмангезу дардолуд метобад. Чокак боз гирду гушаашро давр зада, аз болои гӯристон гузашта, як-як ба қабрҳои қуҳнаву нав, талу хоктудҳои ба ҳам фурурафта менигараду дилаш ба ҳоли одамизод месузад. Охир, одамизод, инсон дар гӯри торик ҳам осоише надорад. Чаро?!

«Чок-чок! Чок-чок!!!»

Аз ин ҷандеша рашъае дар бадани ӯ пайдо мешавад. Лаҳзае боз аз парвоз бозмемонад. Ҳайрон мешавад, ки чаро ӯ ғами одамизодро меҳӯрад? Охир вай танҳо як паррандаи оддӣ аст? Боз паррандаи назарногиру хурд; бечорае, ки ба ёди касе намерасад?!

Ин дам магар аз ҷандешаҳои худ дилсард шуд, ки як-ду бор бо қушод, хост роҳашро идома диҳад. Аммо яке нигоҳаш ба ҳама қабристон афтид.

Дар гӯристони соқит танҳо боди шабгард мисли сағи дайду зуза мекашид. Ин садои ваҳмангез ба чокак намефорид, балки аз қадам як хабари шум гувоҳӣ мебуд. Дар ин дам чокак якбора ҷонсарақ шуд. Ёдаш ба мори бадҳайбати дарозе, ки вақтҳои охир дар гӯристон менамуд, банд шуд. Он рӯз чокак аз лаби сой, аз обҳури бармегашт. Мор бе ҳеҷ тарс бепарво меҳазид, аз чизе намеҳаросид. Намоишкорона аз болои гӯрҳои фурурафта гарданаашро ёзонда, бадвоҳима ҷашнос мезад.

Чокак аз тарс дам ба дарун мегирад. Нағз медонист, ки мор ҷӯён қабри нав, мурдаи нав асту дилаш гушти одамони меҳорад...

Ин дам дар ин макон — водии хомуш, ки касе қудрати оромиро шикастан надишт, фарёди таҳлуқаомези чокак баланд шуд:

«Чок-чок! Чок-чок!»

«Ана, тақдири одамизод, ёбу тир,— фикр кард чокак.— На ба қадри мурдаҳои мерасаду на ба қадри зиндаҳои. То мур-

дашша азоб мекашад, хорӣ мебинад. Кош, боз умри дароз бинад?! Худашро барвакт обу адо, пир мекунад ва аз дунё окибат ду даст тори сар меравад...

Чокак боз ба фиғон омад, чигараш месӯхт, дар хасрати об, дар шитоб буд. Садоаш боз баландтар мешуд.

«Чок-чок! Чок-чок!!!»

Ин дам гӯрбони малланги гуристонро дид, ки аз дур калавида-калавида меомад. Боз аз даҳонаш ҳамон бӯи бади шиносе ба атроф паҳн мешуд. Чокак ҳайрон буд, ки чаро ҳама шаб аз дахони ин марди, ба кавле, худотаре фақат ҳамин бӯи меояд?! Охир рузи дароз магар ӯ набуд, ки дар остонаи қабристон нишаста дуо меомад. Дар ҳаққи гузаштагон ва арвохи онҳо: ғарибон, шаҳидон, бекасон, ятимон, бечорагон...

Чун фотиҳашро ба охир мерасонид, дуру дароз даст ба рӯи калшида, бо умед ба атроф менигаристу аз садақаҳо домач пӯр мекард. Вале ҳамин, ки шаб даромад, яке чон мегирифт ва ҳамаро фаромӯш карда, нишеб мешуд.

Чокак панҳо номаълум рафтанастро мидиду баъд замоне чун соя калавида-калавида пас гашта омаданастро. Акнун ӯ дар дили шабҳо ба ҷои дуою фотеҳа масту махмур зери лаб сурудеро замзама мекард. Боз ҳамон бӯи бад аз даҳонаш меомад. Чокак ҳайрон мешуд, ки ин чӣ бӯест?! Ғашаш меомаду нафраташ. Охиста аз ӯ дур мешуд...

«Чок-чок! Чок-чок!» — нола мекунад Чокак.

Чирчиракҳо ҷӯр мешаванд ва зери ин садоҳо гӯрбонро дар паҳлӯдарии дарвозаи гуристон хоб мебарад...

* * *

Наздики гуристон фарёду фиғон баланд мешуд. Ин дафъа одамони бисёре тобути чавонро рӯ-рӯи даст мебурданд. Падари ноком пеш-пешӣ тобут фиғон мекашид, зор-зор нола мекард: «Миро танҳо нагузор, маро бо худ ба гӯр бубар, писарам...!».

Ҳине ки ба болои қабри чавон хок мекашиданд, дасту пой падар ноаён меларзид. Ӯ мушти хокро болои мадфани чигарбандаш партофта охи чигарсуз мекашид. Гӯрбон аз ин манзараи мудҳиш ҷашм намеканд. Вақте мардум аз гуристон дур мешуданд, соҳиби мурда дар дахони дарвоза бо ӯ вохӯрда, хо-мӯш ба кафи дасташ як қабза пул дода, гуфт:

— Додар, фаромӯш накун, аз ҳоли манзили нав, хонаи охирати бачаам хабар гир.

«Чок-чок! Чок-чок!» — нола мекард чокак ва боз ба хомиву худфиребии одамизод нафраташ меомад...

Шаб гурбон боз калавида-калавида, димоғчоқ дар қабристон пайдо шуд. Ин дафъа ҳам аз даҳонаш ҳамон буи бад меомад. Чокак дид, ки гурбон дар дами дарвоза наистода, ба гурбистон нишеб шуд. Аммо маълум набуд, ки у зери лаб суруд меомонд ё ояте аз «Қуръон». Вай, ҳатто аз болон қабрҳои нав бебокона по монда мегузашт. Парвою аҳтиросе надошт.

Вакте ба мағоки кӯҳнае наздик мешуд, аз чизе саҳт тарсид, ки якбора истод. Забонаш дар қомаш часпид, ҳангу мангаш канд. Дасту пояшро ларза гирифт. Аз рӯ ба рӯяш як мори бадҳайбате, ки нафсиаш баробари банди по буда, аз қосахонаш чашмонаш хун мерехт, фашишосзанон ба суяш меҳазид. Мор бо як хез қори гурбонро тамои қард. Рузи дигар дар деҳа ювозаи ҳалок шудани гурбон паҳн шуд. Ҳар кас ин ҳодиса-ро ҳар ҳел маънидод мекард...

Ақнуи Чокак дар ҳавои гурбистони ҳоли, ҳомушу бимнок парвоз мекунад ва ҳар гоҳ ҳамчунон садои қонқоҳе аз сина берун мекашад: «Чок-чок! Чок-чок!»

Аммо ҳеҷ кас намефаҳмад, ки чокак дар ҳасрати об нола мекунад, ё дар ҳасрати гурбон...

ОХИРИН МУЙСАФЕДИ ЧАНГАЛБОН

Рӯз бегоҳ мешуду мӯйсафед ҳеҷ майли деҳа рафтан на-дошт. Як гушаи дилаш сиёҳу ҳавсалааш пир гашта буд. Воқеан дирузаро ба ёд оварда беихтиёр туфанги шикориашро аз сари шонааш гирифта, ба замин монду охи бадарде кашид...

«Эҳ, қариб буд, ки бачаи мардака чо ба чо мебарондам. Гӯр пири шавад,— андешид мӯйсафеди чангалбон,— дар дами пирӣ номам ба одамкушӣ мебаромад. Меғуфтанд, ки лесники пир барои як охубарра фалонию паррондааст...»

Мӯйсафед наспашро дуртар, миёни ҷалафзор сар дода, баъд ҳурчинашро тағикашкунон назди чашма омад.

Аз миёни харсангҳо, чӯйчаи об шилдиросзанон поён мерехт. Шавшуви оби чашма ба мӯйсафед ҳаловат бахшид, форида. Қачқалқу зада нораи нонро ба оби хунук тар қард. Маззаи обу нон ҳаёле майнаашро рӯшан қард. Мӯйсафеди чангалбон ба атроф, баъд ба кӯрасангҳои болои пӯшта чашм давода, боз ҳамон тобаҳо, пайқараҳои ачиберо, ки як вақтҳо худаш кашф қарда буд, дид. Шояд инҳо аз давраи дакиюнус монда бошанд, аз дил гузаронд мӯйсафед. Вале ҳарчӣ кам бошад, дар қалби худ ҷи қиссаву ривоятҳои пинҳон намудаанд. Сангҳайкали болои сурхқӯҳ амсоли шайтон дандонҳоиашро гиз қарда ҳаёле атрофро суз меод.

Зебоиҳои ин дараро писанд намекард. Гуё худашро яккаву танҳо медид. Дарахтони сарсабзу атрофи юбадро гуё чашми дидан надошт. Дар сояи вай ниҳоле ҳам намеоғабид! Мӯйсафед ба ин шабахи зишт хеле нигоҳ карду худ ба худ хандид...

Охир, ин сурати зишт, ба шайтон чӣ алоқа дорад. Чаро мар дафъа, ҳар чизи ба назараш бадро даррав ба гардани шайтон бор мекунад-а?... Мӯйсафед ба пайкаран дигар, ки онро ҳудаш бо панҷаи ҳасрат номгузори кардааст, назар афканду яке хомуш монд. Дигар ба гушаш на шилдирроси оби чашма медарсмаду на хониши мурғакони қад-қади дара...

Пераи кӯҳ, ки нимаи шикаста метофт, дар қалби пурҳасра-таш дарахти азимеро сабзонда буд.

Кудрати худоро бин, ки дар бари кӯҳ, ки амсоли кафи даст аст, дарахт руидааст. Дарахте, ки ҳамеша сарсабзу пургул мешавад. Аз дарахт дуртар аз миёни панҷаҳои порақӯҳ ба қадри як вачаб об барсмада, аз ҳамон баландӣ бо шаст поён мерезад. Резиши аҷа ҳамин обро мӯйсафеди ҷангалбон ашки ҳасрати ҳокими ҳамин дара медонад.

Ривояте ҳаст, ки гуё ягона ҷигарбанди ҳокими дара аз роҳи падар гашта ба мардумозорӣ, куштори ҷонварони бегуноҳ машғул шудааст. Ҷонваронро баҳудаю беҳуда нест мекардааст. Аз дасти ӯ ҷонварон ҳамон вақтҳо ин маконро ботамом тарк кардаанд. Ҳокими дара ин аҳволро дида ягона ҷигарбандашро дуои бад карда, аз баҳрани гузаштааст. Чанд сол баъд дар ҷои манзили ҳокими дара аҷа, ҳамин кӯҳ пайдо шудааст. Аз миёни панҷаҳои ӯ ҳаёле то ҳанӯз об ҳамоно метароваду нолиш мекунад, сар ба сангҳо зада, аз сарнавишти бадӣ хеш ҳиҷоат кардани мешавад...

Мӯйсафедро аз қайди андешаҳои яке садои ногаҳонии тир ба худ овард. Ӯ ҳадаха туфангашро ба даст гирифта сарнишеб, ҷониби чашмаи Зелолак давид. Фаҳмид, ки шикорчӣ аз ҳамон ҷониб тир парронд. Ба пушта расида буд, ки аз рӯ ба рӯаш ноҳост Носири гарданкач баромад...

— Э, беимоне, боз чӣ номаъқули мекунӣ, ҳа... О, мемонӣ, ҳамаи ҷонварагон ақаллан осуда гарданд...

Носири гарданкач, ки дар синну сол ба писари мӯйсафед мемонд, сухани ҷангалбонро бурида, ба дӯғу пӯписа даромад:

— Э мӯйсафед, чӣ маҷаҳ мезанӣ?! Ғайри туву ҳамин ду-се гургу бузи кӯҳӣ ё кабке дар ин ҷангал дигар чизе ҳаст?... Чӣ, лесник гуфта, мардума гаранг мекунӣ? Даврат гузашт. Мон, аққун! Мо чорта кайф кунем. Як бузи кӯҳира сараша об гирифтем, чӣ шудааст?! Магар осмон ба замин ҷашпа шудааст?

Мӯйсафед аз қаҳр намедонист чӣ гуяд. Аз сару рӯаш арақ

мешориду меларзид. Вай дар худ яке часорате хис карда, мили туфангашро қониби Носири парданкач рост кард.

— Эй мӯйсафеди аҳмак. Дониста мон, барои ин корнамотият дига орденут наметан...

— Пақ-пақ накуну аз назарам гум шав, набоша...

Яке мӯйсафед дид, ки боз се каси дигар поён ҳамбиданд. Дар дасти яке автомат, дигарӣ бошад, бузро базӯр кашола мекард. Бо шишаҳои арақ нав ба сари чашма расида буданд, ки мӯйсафед ноилоч иеш давид...

Вай дигар чизеро дар хотир надорад. Бо сару рӯи кафидаю хуншор бегоҳӣ ба милисахонаи маркази ноҳия рафт, шикоят кард, аммо касе ба додаш нарасид. Ҳатто, яке тамасхур на-муд:

— Холо вақти бузу гурга ҳимоя кардан аст?! Дар рӯзи равшан бедодӣ мешаваду баъзан касеро аз ин парвое нест. Ин мӯйсафеди гаранг бешад, ғами ким-кадом гову ҳарро меҳур-рад...

Мӯйсафеди ҷангалбон бо дили шикастаю пуралам ба хона баргашт. Аввал хост аз баҳри ҷангалбонӣ батамом барояд. Аммо боз дили одаг кардааш роҳнаод.

Инак, ӯ дар миёнаҳои дара, вале ин дафъа танҳои танҳост. Ҳамон воқеаро боз пеши ру оварда андешта мекунад.

...Кӣ медонад, шояд, ҳамон охубарра охири охи ҳамин дара, ҳамин кӯхистон буд. Шояд, замоне ӯ бо ҳамҷинсонаш қадқади дара даву тоз мекард, аз пайраҳҳои ошно мегузашт, аз чашмаҳои зулол об меҳурд? Беинсофҳо, ин охубарро ҳам мисли даҳҳо ҷонваракони дигар кабоб карда хӯрданд. Мӯйсафеди ҷангалбон вақтҳои охир оромӣ, ҳобо хӯрро гум карда аст. Қомати дардмандаш ҳам паштаасту тарҳи рӯяш пурӯжанг. Ғам меҳурду дарунакӣ месӯхт. Аламаш мекард аз ношукрини инсонҳо. Охир, ба ин мардум чӣ шудааст?

Дар ҷангал на парранда мондаасту на ҷарранда, ҳатто гулӯ ғиёҳхоро дастдаррав карда бурдаанд. Чашмаҳои поку зулолро ба ҳадди нестӣ расондаанд. Ҳатто одамҳои ин замона ба камонгулак не, бо автоматӣ яроқҳои навбаромад шикор мекардагӣ шудаанд?!

Мӯйсафеди ҷангалбон филмеро, ки замоне дида буд, ба хотир овард, ки дар он одамсони ваҳшӣ сайдеро ба даст оварда, онро пӯст меканданду барои гушташ боз байни якдигар ҷангу ҷидол менамуданд. Шикорчиҳои мо, чӣ?

Лабони парсинбастаи ҷангалбон меларзиданд. Ӯ ноилоч дандон ба дандон монда ба худ мепечид. Аламаш мекард. Замоне буд, ки ин дараю ҷангалистонҳо пури ҷонварон буд. Касе ҳақ надошт, ки дар рӯзи равшан ба дара ояд. Он вақтҳо

шикор тамоман манъ буд. Ҳамин қади пуштаю заминҳои кӯ-
ҳистони Сарихсдор пури селани бузҳои кӯҳӣ, гургу хирс буд.
Ҳозир чӣ? Аз дасти шикорчиёни навбаромад дар кӯҳсдор гургу
он тараф, кабку рӯбоҳ намондааст.

Акнун тамошои ҷангалу теплаҳои кӯҳсдор ҳаёле маънӣ на-
доранд. На дигар хониши булбулро мешунавӣю на қакраи каб-
ки дариро! Ҳатто дар телевизион боре нишон доданд, ки дар
боғи ҳайвоноти шаҳр низ ҷонварақон аз гуруснагӣ мурдаю нес-
ту нобуд мешаванд.

«Ина бинед-е,— зери лаб худ ба худ пичиррос зад мӯйса-
фед,— ҳатто дар шаҳрҳои калон ҳайвонҳо, ҳол надоранд...

Эҳе-я, чӣ дахшатҳоро аз сар нагузарондааст ӯ. Садҳо ши-
корчиро дар вақташ ба маҳкама супурда ҷони ҷонварақони
зиёдеро харидааст. Аз мӯи сар зиёд ҳоло ҳам паррандаю чар-
рандаи зинда мондаи ин макон некиҳои ҷангалбони пирро дар
ёд доранд. Агар ҳамин чормағзи пиру чашмаи Зелолак забон
медоштанд, шояд аз рӯзгори наҷиби мӯйсафеди ҷангалбон қис-
саву ҳикоятҳои бисёре мекарданд.

Охир, маҳз дар шохидии онҳо ҷангалбон чӣ қадар шикор-
чиёни муштзӯроеро даст баста, дар вақташ мӯлзам қарда ба
кукумат супурдааст. Аммо ҳоло чӣ?

Чаро мӯйсафеди ҷангалбон мисли пештара дигар қудратӣ
ҳифз қардани ин дараю ҷангалро надорад.

Метарсад! Не-е...

Мӯйсафед аз дигар чиз метарсид: аз гуру қиёмат. Охир,
ҳамаи ҳамсолонаш рӯзи дароз намоз гузаронида масҷиди де-
ҳаро обод мекунанд, яқоя нишаста сӯҳбату чак-чак мекунанд.
У чӣ! як умр аз пай ҳифзи паррандаю чарранда мегардад, ҷи
хӯру хобаш болои тобасанг, кӯҳу дара...

Мӯйсафед хис қард, ки атроф аллакай торик шудааст. Кӯҳ-
пораҳое, ки рӯзона барояш асроромез буданду аз офаридаҳои
онҳо лаҳзае ҷашм намеканд, ҳоло бо ранги дигар ба атроф
сояву ба дил ваҳм меандохтанд. Дили мӯйсафед акнун беист
метабид. Ва ҳайраташ аз ин манзараи ногаҳонӣ меафзуд...

У бори дигар ба соддагии ҳеш боғар қард. Андешаҳое, ки
мисли дарди кӯҳнае доним дар вучудааш хурӯҷ мекард, дар ин
фарози торикӣ аз нав руъё дошт. Гуё кӯҳҳои атроф аз бузур-
гии табият, аз умри фано рафтаи ҳеш, аз ҳастиву нестии ода-
мият розҳои зиёдеро ба ӯ ҳикоят қарданӣ буданд.

Аммо ӯ дигар наметавонист ҳарфе ба забон ҷурад. Дар ин
мавзеъ кӯҳҳо фуру мерафтанду дарахтон мешикастанд, селани
ҷонварон фирор мекарданд...

ҶАРИ ГОВКУШ

Саиди шикорчӣ аллакай аз деҳа хеле дур рафта буд. Ҳар замон гашташро тез қарда ҳис намекард, ки аз атроф бӯи хуноки, бӯи барфу борон меояд. Шамоли тунде вазида, хору буттаҳои нав аз барф ӯзодшударо меларзонд. Аз ҷойҳои барфхеста шир-шири ҷӯйчаҳои об ба гуш мерасид. Болотар пуштакӯҳҳо пур аз барф буданд. Аз поин боло нигариста шикорчии пир завқ бурд. Худро боз хушбахту болидарӯх ёфт. Туфанги сари китфаширо боло қашида миёнашро ҷунбонд. Миёнбанди ҷармӣ мустаҳкам буд. Ҳаёле ӯ ҳамаи қувваю ғайраташро дар ба ҷо будани камарбанд медид.

«Агар камарбанд суст бошаду камон бе тир вой бар ҳоли сайёд» — аз дил гузаронд ӯ, — Вале ман пир ҳам, ки бошам, ҳанӯз миёну бозувонам боқувват, ҳа — шикорчии пир акнун ба тамоиҳои атроф мароқ зоҳир намекард, балки фикри вай ин дам ба дигар ҷизҳо банд буд. Ӯ тамоми дара, шаҳу арба, роҳраву шикоргоҳҳои атрофашро ба хотир меовард: кӯҳи Кафтар, Лангари Алишо, Сурҳаи Гардона, Вағлел, Нишорақ, қадомаш? Ин дам забонаш ғирифт. Ҷари Говкушро ном гирифт — ба бадаиаш рафта давид. Боз як бори дигар ба овози нимшунаво зери лаб тақрор кард:

— Ҷар-ҷари Гов-говкуш. — Пас худ ба худ ғур-ғур намуд ӯ, — Ин қадар роҳи дарозро тай намудаму боре ба гушаи ҳаёл наовардам, ки ба ин мавзеи лаънатӣ боз ру ба ру меоям. Сайёди пир ҳис кард, ки шамолу тундбод ба сару рӯи ӯ бераҳмона «ҳамла» мекунад. Аммо, тану бозувони бақувваташ аз ҷӣ бошад, ки ҳоло тоби хунокию шамол надоранд. Қучо шуд он ғуруру тавоноӣ?! Акнун сайёд қадамҳояшро ҷоустувор меомонд. Милтику миёнбанди таърифияшро қайҳо фаромӯш қарда буд.

Саиди шикорчӣ марди таҳминан панҷохсолаи қаматбаланде буд. Рӯи гирду чашмони калон-калонаш ўро бадҳайбаттар вонамуд мекард. Дар деҳаи Тобасанг мардум аз ӯ дурӣ меҷустанд. Ҳамааш аз он сар шуда буд, ки сайёд зану бачаҳояшро хеле барвақт аз худ ҷудо кард. Меғуфтанд, ки онҳо дар шаҳр зиндагӣ доранду болон қору вазифаҳои калонанд.

Саиди шикорчӣ дар Тобасанг як сари қоқаш зиндагӣ дошт. Ба мардуми деҳа кам рафтумад мекард. Дом монда кабку зарғуш, рӯбоху гург медошт. Солҳои охир ба шикори кабк машғул буд. Хонааш мудом пури кабк буду аз ин ҳисоб зиндагӣ мекард. Аз тамоми гирду атроф ба ин ҷо кабкхари меомаданд. Баъзан рӯзи дароз рӯи ҳавлиаш пури кабкбозон буд. Кабкҳояш зуд ба савдо мерафтанд. Аз деҳа касе ҳад надошт,

ки ворида хонаи ӯ шавад. Мо бачаҳо гаҳ-гоҳе аз паси шигҳо бо хавас ба хониши кабкҳояш гӯш меодем....

Саиди шикорчӣ бо роҳи камбарфе, ки ба поёни дара ме-
рафт, равон шуд. Ӯ дар дил азм кард, ки ба Чари Говкӯш наз-
дик нашоуда, дар ҳамон қарибиҳо кабк шикор мекунад.

«Ба дом агар ду-се то афтад бас»,— аз дил мегузаронд ӯ.

Ин дам селай кабкон аз паси бутлаҳо поёнтар парида ба домани кӯҳ наздиктар нишастанд. Мурғони даштӣ, қафтарони ёбой паст-паст парида, ба ҷойҳои камбарф меомаданд. Сайёди пир дур рафта, болои барф донаи пандум пошид. Худ поёнтар хазида, зери дарахти шикастае камин гирифт. Сайёд таги по-
яшро дурусттар намуда, шоху навдаҳои хушкшударо пештар кашид. Милтиқашро дар паҳлу монда, сипас, миёнбандашро наздаш густурда, нони хушкашро болои он гузошт.

Бурдаи нонеро базӯр фуру бурд. Хушу ёдаш ҳамон ба миёнаҳои дара банд буд. Он ҷое, ки гандум пошида, дом мон-
да буд, чун кафи даст менамуд. Қаме ба атроф зехн монд. Барфи сап-сафед чашмро мезад. Хост, ки нон хӯрад, вале на-
тавонист, як гушаи дилаш сип-сиёҳ буд.

Баъди чанде селай кабкон болои ҷоши гандум нишастанд. Сайёд куланги туфанги думилаашро зер карду садон тир дар кӯҳу дара гулгулаафкан шуд. Аз хуни кабкон болои барф лолагун пашт. Ӯ дар як дам паси санге, ки чанде қабл кабкон қарор доштанд, расида, боз туфангашро аз тир пур карду каб-
кони парвозиро нишон гирифт. Хафрият, ки ин дафъа тир ха-
то рафт, кабкон имкон ёфтанд, ки аз камари кӯҳ болотар пар-
воз намоянд. Сайёд туфангашро сари китф партофта, назди кабкони қурбоншуда омад ва онҳоро бардошта сӯи поин роҳ гирифт.

Сайёд баъди шикори бобарор башаст роҳ мешаймуд. Ме-
хост ҳарчи тезтар ба Тобасанг баргардад. Ҳар қадар ба ҳам-
гашти пуштакӯҳ наздик мешуд, ҳаво ҳамон қадар хунук ме-
кард. Оқибат борони майда ба барф табдил ёфт. Сайёд ҷон-
хавл гом мезад. Ӯ нафаҳмида аз таги ағба, ки роҳ дигар аз
канори дара сӯи ҷари мерафт, равон шуд. Зарраҳои барфӣ
шамололуд бари рӯяшро ҳаёле ба сузиш овард. Ҷомааш пури
барф пашта буд. Агар касе ин лаҳзаҳо ба ӯ дучор месмад, гу-
мон мекард, ки рӯ ба рӯяш одами барфӣ меояд...

Саиди шикорчӣ кайҳо аз Лангари Алишо гузашта, ба сур-
хаи Гардона расида буд ва худ нафаҳмида монд, ки чи тавр
аз он ҷо ба тарафи дасти рост тоб хурду рӯ ба рӯи Чари Гав-
кӯш баромад.

Тобасанги калоне, ки болояш шакли даҳони аждаҳоро дошт

гуё сайёдро мепесонд. Ӯ дар як дам ба худ омад. Дасту пой-
хояш гуё шикастанду мадораш хушк шуд.

— Э-эха-а! Оқибат аз ҳамин роҳи Чари Говкуши латнагӣ баромадам — ку? Дигар роҳи бозгашт набудагист. Чӣ хел ка-
фо гардам?! — андешид Саиди шикорчӣ,— Магар дар ин барф-
бод боз қафо гаштан, ин қадар роҳро паймудан осон аст? Эҳ,
сабил, гӯр пири шавад. О, пештарҳо ин тавр набудам-ку? Ку-
ҷо шуд он ғайрату зӯрии пешини? Не, набояд гардан фурувард.
Як илоҷ карда то бегоҳ ба Тобасанг расидан даркор. Набошад
кабкҳои хона бесоҳиб мемонанд. Шояд харидорҳо кайҳо маро
мекобанду дари хонаамро охурча кардаанд. Ӯ як-як ба каб-
кони дар миёнбандаш овезон нигоҳ карду худро тасалли дод.—
Поям ба қадом тараф кашад, ба ҳамон тараф рафтан мегар-
рам,— ниҳоят қатъӣ қарор дод ӯ.

Саиди шикорчӣ болои тобасанге чаҳида, ҷониби Чари Гов-
куш қадам зад. Лаб-лаби шах базӯр қадам мезаду аз ҷарии
бетак ҷашм намеканд. Дилаш таҳ мекашид. Хаёле ҷарии бета-
гу бадвоҳима, амсоли сиёҳии девсурате ўро таъкиб доштанд.
Аз қаъри ҷарӣ шабаҳе ўро таъкиб мекард. Поят, ки хато хурд,
санг бариҷи pariда мерави. Аз сад ҷонат як ҷонат намемонад.
Пештар сайёдони кордида ин роҳро тахт кардаанд. Ҳоло аз ин
роҳ сайёдону ҷонворон ҳеле кам мегузаранд. Аммо борҳо аз ин
роҳ аспону хайвонҳо ба ҷарӣ pariдаанд. Саиди шикорчӣ бо
ин роҳ умуман гузаштани набуд, аммо ин дам ӯ дигар илоҷе
надошт. Дилу бедилон ба сару рӯи арақшор охиста қадам
мезаду он ҳодисаи мудҳишро, ки бо саманди ҳудаи рӯҳ до-
да буд, ба хотир меовард.

...Он солҳо Саид ҷавон буд. Дасту панҷаи паҳлавонамона, ки
дошт, чун ҷовандоз ном бароварда буд. Ҳамон солҳо баробари
бузқашӣ роҳе ба шикор ҳам машғул мешуд. Аспаш саманди
вафодоре буд.

Кучо, ки дар иди Наврӯз маъракаи бузқашӣ мешуд, са-
манд ўро албатта ба ҳалолчо мерасонд. Аҷаб аспи бофаҳме
буд. Гоҳҳо Саид мағрурона аспро беҳудаю баҳуда камчинкорӣ
мекард. Худо накунаду Саид ба ҳалолчо намерасид, саманд
зери шалок мемонд. Аспи рамузфаҳм тан обу арақ мемонд,
лекин соҳибашро ба ҳалолчо мебурд...

Буз дар бар, шӯр дар сар Саид ба ҳалолчо мерасиду...

Садон «ҳалол! ҳалол...» ба фалак дакка меҳурд. Ҳамон сол-
ҳо ҳама таърифи аспи Саидро мекард. Боре Саид аз Вағлел
бармегашт, шикораш барор гирифта буд. Хурчинҳояш пури
кабку зарғӯш, парвоя оламу одам надошт. Ҳамроҳонаш аз
Чари Гоикӯш хавф бурда, роҳи лангари Алишоро пеш гирифт-
танд.

Саиди гарданшах ба неву нестони ҳамроҳонаш эътиборе надода, аспро ҷониби Ҷари Говкуш пардонд. Саманди ғамуз-ғам аз пешомади баде пай бурда, аввал аз ҷояш наҷунбид. Саид ба гардану пушти саманд пай ҳам камчин фурувард. Асп шиа мекашиду беқарорӣ мекард. Гуё дар ҷояш меҳкуб шуда буд. Саид боз баландтару сахттар ҷонварро камчинкуб мекард. Чашмони асп об гирифтанду оқибат ба роҳ даромад. Асп қариб ними Ҷари Говкушро паси сар карда буд, ки ногоҳ пояш лағжид. Ҳарчанд, ки Саид дасту пояшро гум кард боз чу-чу! гуфта, пеш рафтан хост, ки яке ҷонвар ба бурҷи шах дакка хӯрд. Асп ҷароғпоя мешуду лаҳза ба лаҳза мувозинашро гум мекард. Мунтазир буд, ки кай соҳибаш лаҷомашро сар дода, худ дар ҷои беҳавф қарор мегирад. Саид дар танаи шах ҳайкалвор рост меистод. Саманд, охири маротиба дид, ки соҳибаш аз марғ эмин аст. Ду пойи ақибаш аз лаби ҷар бо тамои канда шуду ба қаъри варта рафт.

...Сайёди пир ҳоло ларзону ҳаросон он воқеаро бо тамои ба хотир оварду, гунаҳкӯрона аз шахи ҷар ба қаъри Ҷари Говкуш назар духт. Гумонаш аз кучое аз нав шиан самандаш баланд гашт. Аз нав шикастани наваҳо, ба ҳам бархӯрдани ҳарсангҳо ба атроф воҳима андохт.

Саиди шикорчӣ аз зӯрии дарду хунукӣ ба худ мелечиду араки сарде аз танаш мешорид. Ногоҳ ҳарсанги азиме аз боло канда шуда муаллақзанои байни роҳ уфтод.

Саиди ваҳшатзада худро зуд ба танаи шахи ҷар гирифт. Ҳарсангу сангҳои ғелон ба поён мерехтанд...

Саиди шикорчӣ баъди лаҳзае ғафсид, ки роҳи Ҷари Говкуш ба рӯяш баста пардид.

...«Қош, ба Ҷари Говкуш фуру мерафтаму ҷонам аз ҳамааш ҳалос мешуд. Худоё, навод то ҳол рӯи саманди бегуноҳ маро таъқиб дорад. Шояд тақдирам ҳамин бошад? Не, ба ҳамааш гунаҳгор худам, аз он вақте ки сабабгори марги бегуноҳи саманд гаштам, зиндагиам тираву тор шуд. Аз зану бачаам, мардум ҷудо гаштам, худоё ман назди ту ҷӣ гуноҳе доштам, ки рузгорам талх рафт. Худоё...»

Саиди шикорчӣ аз дами Ҷари Говкуш дур шуда, дидаҳои тарашро пок кард. Ақнуи барф ҳам монда буд. Шикорчии пир дигар, ёрои деҳан Тобасанг рафтан надошт. У каме дуртар рафта байни дарахту бурсҳои шикаста ҷой гирифт. Шоху наваҳои аз зарби тундбод шикастаре ҷамъ карда, камингоҳе сохт, чайламонанд. Ба чайла даромада туфангу тирдон, кабкҳоро паҳлӯяш монда, хоб кард. Сахар барвақт хест, алов даргиронда ҷонӯшта кард. Аз чайла атроф бо пуррагӣ намудор буд. Аз шоху наваҳо барф мерехт.

Аз атроф бӯи баҳору гармӣ меомад. Қадом як қувваи ноаёне уро дар ин манзили аҷдодӣ нигоҳ медошт...

Дар Тобасанг хешону наздикон, аҳли деҳа уро аз ғирифтанд. Қабқояшро аз шаҳр ҷӯраҳояш омада бурданд. Хонааш ҳолӣ монд. Холо ҳам хонаи Саиди шикорчӣ дар ғӯшаи деҳа нимвайрона намудор аст. Қасе ба ин вайрона нигоҳ намекунад, ғӯё аз ин ҳавли ҳама метарсанд...

Дар Тобасанг қасе намедонист, ки Саиди шикорчӣ дар канири Чари Ҷовқуш то ҳол зиндагӣ дорад. Акнун ба ҷои чайла хоначаи хурдакае аз дур намоён буд. Сайёди пир то ҳанӯз ба ёди саманду умри барбод рафтааш зиндагӣ дорад...

ГУЛМОҲӢ

Гулмоҳӣ шино дошт. Дарёча мавҷ мезад. Шамоли саҳарӣ аз бари соҳил мезавид. Дар регзори соҳил як села паррандагон сайр доштанд.

Моҳихӯрақҳо аз боло бошаст худро ба ҳар сӯ зада, боз ноподид мешуданд. Гулмоҳӣ дид, ҷӣ тавр моҳичае туъмаи моҳихӯрак шуд. Моҳича дар даҳони моҳихӯрак печутоб хӯрда умед дошт, ки боз ба дарё меафтад, аммо моҳихӯрак моҳичаро саҳт дошта аз соҳил торафт дур мешуд.

Гулмоҳӣ ҳайрон буд, ки ҷаро моҳиҳо ин қадар сердушманд. Қам дар ёд дорад, ки аз соҳил қасе ба моҳиҳо тараҳхум намояд. Ҳоҳ моҳидор бошаду ҳоҳ раҳгузар ба дарё ифлосӣ мепартояд. Гулмоҳӣ қамаашро мебинад, ҳам куттиҳо, ҳам шишаҳои холиро. Гулмоҳӣ эҳтиёткор ки буд, ба доми моҳихӯрақҳо намеафтид. Ў боз ба шино қардан ҷаромад. Вале ҳис қард, ки об маҷрояшро ғум қардааст...

Акнун нафасгирӣ барояш мушкил мешуд. Поёноби пахта дарёҷаро ғӯё дам мекашид. Гулмоҳӣ аз бими ҷон торафт ҷуқуртар шино мекард. Дар қаъри обсабзаҳо ҷои мувофиқ ёфту ба болотар нигоҳ қард. Дарёча ғӯё талвосаи ҷонкани дошт. Моҳичаҳои мурда рӯ-руи об шино доштанд.

Аз дарёчаи нуқрафом акнун нишоне намонда буд. Ёби заҳролудии пурлой тоҳ бо алам нолиш мекарду тоҳ бо қаҳр шӯрида сар ба сангҳо мезад.

Гулмоҳӣ бемадор гашт. Ба худ мепечиду, вале мадори болои об шудан надошт. Аз қаъри ҷашмони нимпӯшаш хун ҷӯш мезад. Ў боз ба ёд овард, ки соле пештар ҷӣ зиндагии ширин дошт. Бо ҳамҷуфтонаш тамоми дарёҷаро давр мезад. Аз моҳӣ қама ҷо пур буд. Онҳо базӯр роҳ кушода сайр менамуданд.

Гулмоҳӣ дигар чизеро намедид. Хаёлаш банди зебоихон қатри дарё буд.

Баъзан болои об баромада зери шӯълаҳои гарми офтоб ху-
зур мекард. Гоҳо боло мечасту ҳавои ношinos гулӯяшро мефи-
шурд. Берун аз баҳр барояш муаммие гашта буд. Ӯ қай ме-
донист, ки одамон дар берун чӣ нақшаҳо доранд. Ӯ намедид, ки
поёноби пахта чӣ хел обро ифлос мекунад. Заҳру дору болои
дарёчаро ботамом пӯшонда буд. Гулмоҳӣ беихтиёр худро ба
соҳил зад. Оби дарёча саҳт тақон хӯрд. Гулмоҳӣ яке худро
дар регзор дид. Ба худ печида ғиғон кашид. Имдод хост.

— «Охир, аз сад ҷонам яктояш нахоҳад монд. Ана ҳалкам
хушк шуд...» фарёд мезад Гулмоҳӣ. Аммо овози ӯро касе на-
мешунид.

Ин дам нафраташ нисбат ба мардуми соҳил зиёд шуд. Нағз
фаҳмид, ки одаминорд дигар мавҷудоти оламо ба эътибор на-
мегирифтааст. «Онҳо ҳеҷ гоҳ фаҳмида наметавонанд, ки мо-
моҳиҳо дар бораи инсоният чӣ андешаҳо дорем». Дунё акнун
дар назараш сиёҳ намуд. Ғуборе пеши ҷашмонашро пӯшонд.
Базӯр дид, ки чӣ тавр дасти тавоние гулӯяшро фишурд. Қомак
зад, ҳини ҷонкаи боз бо умед ба дарёча нигарист. Боварӣ
дошт, ки одаминорд ба ҳолаш тараҳум мекунад. Аммо, хайҳот...

ТАЛВОСА

Саги пир фукашро болои пойҳои гузошта ҷашмонашро ним-
пӯш кард. Хост лаҳзаҳе ҳам бошад, ҳамаи дарду аламҳои
ро фаромӯш кунад. Нашуд. Аз хушкӣ, барфу шамол ва тунд-
бод бадаиаш меларзид. Хеле тоқат кард. Оҳиста-оҳиста бада-
наш ботамом сард мешуд. Дигар чизеро ҳис намекард. Ҷанго-
ҳои гиро, вале акнун заифгаштаиш беҳаракат буданд. Бо ву-
ҷуди хушкӣ ҷун рӯзҳои гузашта ғарқи андеша буд. Ҷанд рӯз
аст, ки дар кӯчаву роҳравҳо шабашро рӯз мекарду дар олами
рӯё сайр дошт...

Аввал сағ ҳаёти ширине дошт. Дар деҳа мезист. Усто Набӣ
бо сағаш фаҳр мекард Ҳамин, ки сағ пайдо мешуд, бачаҳои
деҳа аз қафояш мешуданд. Ӯ бозикунон ҷониби пуштакӯҳ ме-
давид. Аз боло ҷониби деҳа нигариста завқ мебурд. Бо нават
подаи деҳаро бонӣ мекард. Баъди он воқеае, ки бо гургҳо рух
дод...

Саги пир ҳоло он воқеаро пеши рӯ оварда хост ба ёди ум-
ри ба бод рафтаиш нӯла кашад. Вале нахост, оромии атрофро
ҳалалдор созад. Он рӯз пода наваз байни дара гузашта буд,
ки ҷирроси ҷупонбача баланд шуд.

— Гург! Гург!

Саг чоңхавлона чониби гург давид. Гурги бадҳайбате ба пода наздик мешуду аз кафояш гурги дигаре атрофро назорат дошт. Ӯ бо тамоми қувва бо сари сини васеаш ба сари гурги аввала зад. Гурги дуом ин часорати сагро чашмдор набуд, ки дандонҳояшро гиз намуда, ба саг дарафтод. Афтуда-рафти сахте оғоз шуд. Чашмони саг сиёҳи заданд. Зураш намерасид. Гургон ӯро қариб аз по афтонда буданд, ки бачаи подабон ба гирия даромад. Саг гургонро чапғалат дода, аз нав ба ҳучум гузашт. Кори гурги авваларо тамои карда буд, ки дуомӣ роҳи гурезро пеш гирифт. Ҳамин тавр, саг дар деҳа ном баровард, овозааш оқибат рӯзгори сагро сиёҳ кард...

Рузе сагро ба мошине савор карда шаҳр оварданд. Ӯ ба хонаҳои баланду равуои мошинҳо ҳайрон-ҳайрон нигариста винг-винг мекард. Дилаш аз пешмади сиёҳ гувоҳи меод. Оқибат соҳиби наваш ӯро дар ошёнаи чорум, дар кунҷи дарҷой намуд. Оҳиста-оҳиста соҳибаш ба ӯ унс гирифт. Чои хоби саг ҳам дигар гашт. Акнун хурокаш ҳам беҳтар. Ҳар рӯз сагро берун бароварда ҳамроҳ гардиш мекард.

Лекин муносибати саг ва зани соҳибхона ин хел самимӣ набуд. Инро аз рузи аввал саг пай бурду фаҳмид, ки ӯро бад мебинад. Рафта-рафта дар хона муносибати марду зан бад шуд. Барои ӯ шуда мочароҳои нав меҳест. Дар набудани соҳиби хона зан сагро баста хуроки дуруст намеод. Саг ҳамаашро мефаҳмид. Аммо ягон илloch намеёфт. Як чизи оддиро ҳис намекард, ки зан ҳатто одамонро, ки меҳмонӣ меоянд бад мебинад. Меҳоҳад дар хона ҳудаш бошаду танҳо. Саг ҳеле баъдтар фаҳмид, ки чаро ба ин хонадон меҳмону одамони бегона ин қадар кам меоянд.

Саги рамузфаҳм рузе шохиди чунин баҳсу талош шуд.

— Аз сарат монад ҳамин хонаат, ҳам сагат! Кошки саги шаҳрӣ мешуд. Ин бадбуи кишлокиро ба хона овардиму хона ифлос шуд.

— Не, ин хел нагӯй, саг-саги зотӣ аст. Охир ба мо тангӣ намекунад-ку?!

— Гап якто! — истодагари кард занак, — ё ҳамин рӯз несташ мекунӣ, ё ман пой қадамамо дигар ба хонаат намеронам.

Саг бегоҳӣ ҳамин, ки дар қушода шуд, бадар рафт...

Ӯ аввалҳо азоб мекашид. Муҳити шаҳр барояш бегона буд. Лекин намехост, ки оврагард шавад, аммо маҷбур шуд. Зеро дар ҳар қадам таҳқир медид. Дар кӯчаҳо ба рӯи санг ҳаво медоданд, бачаҳо мазоқаш мекарданд, баъд бо сағҳои кучагард яқчо шуд.

Селаи озоди шабгард рӯз мебурд... Барф мебориду меборид,

фаҳмид, ки ин зимистон хунуктар аст. Фаҳмид, ки хунуки рӯз то рӯз қувату мадорашро кам мекунад.

Оқибат қонвар фукашро боло бардошту бо умед ба атроф нигоҳ кард. Дар ахлоттудаҳо чизе ба чашм нарасиду ноилоҷ пештар қадам зад.

Пештар аз ҳамин ахлоттудаҳо як чиз-ним чиз хӯрдани меёфт. Ақаллан соҳиби устухоне, порай нони хушкидае мешуд. Аммо вақтҳои охир ахлоттудаҳо ба ҷуз шишаҳои ҳаҷӣ, банкаю қоғаз-пораҳо чизе надоштанд.

...Саги пир сарашро поён андохта, сӯи кӯчаи рӯ ба рӯ раҳ пойд, зеро қариб ёрон поймонӣ надошт. Аз зӯрии барф ба худ мепечид. Саг пойҳояшро базӯр нигоҳ медошт. Нохост чашмонаш сиёҳӣ заданду мувозинаашро гум кард. Хост аккос занад, вале ёвози хирияш набаромад. Яхпори бари роҳ чисмашро афғор кард. Саги пир дар умраш бори аввал афтод. Фигон кашидан хост. Қаъри дилаш таҳ кашид, сузише баданашро фаро гирифт. Аз беҳудӣ, азобу хорӣ аввалин маротиба ба атрофиёнаш нафрат хонд. Паст-хеле паст. Инро танҳо ҳудаш фаҳмиду халос. Боз ноилоҷ фукашро болои пойҳояш монда, музтар дам ба дарун кашид. «Наход боз музлам шавам»,— аз дил гузаронд саги пир.

Ин вақт яке чашмаш ба устухоне афтид. Наздик омада бӯй кашид, устухон чандруза буду ҷуи бад дошт. Аввал хост аз баҳри устухон барояд. Лекин нашуд. Гушнағӣ корашро кард. Устухонро пеш кашида ба ҳидан даромад. Устухони чандруза ҷо-ҷо сафед буд. Дандонҳояш қуввати шикастани устухонро надоштанд, фаҳмид, ки пирӣ корашро кардааст. Фаҳмид, ки ба умраш рӯзҳои башумор мондааст. Аммо зистан меҳост, меҳост як илоҷ карда зимистонро паси сар намояд, он тараф осон, Як илоҷ карда аз шаҳр берун меравад. Ба ягон деҳаи дуртар паноҳ меҷӯяд, танҳо ҳамин зимистон зияд, шуд, он тарафаш...

Устухонро меҳонду меҳонд ва ба ҳалқаш оби ғашоваре мерехту вучудашро нороҳат мекард, бисёр меҳост, ки ҷои нармашро ёбад. Буздиш набуд вай, бо вучуди ин аз зимистони имсола, саҳт меҳаросид. Саг ҳудашро торафт очизу нотавонгар ҷи мекард. Яке садон ҳамчинсонаш ўро ба худ овард. Дид, ки дуртар сагҳои ҷавон бо ду-се кучукча байни худ часпу талош доранд. Ғушу гарданҳои якдигарро меҳонданд. Саги пир фаҳмид, ки онҳо машғули ишқварзианд.

Хаёле дар рӯ ба рӯяш модасаги ҳамроҳашро дид. Ў ҳам ишқварзӣ мекард, соҳиби галаи кучукчаҳо гашта буд, барон онҳо талош мекард. Ў рангу рӯи бачаҳояшро ба хотир оварду охи ба-дарде кашид. Хаёле банди дилаш канда шуд. Чӣ кучукчаҳои зе-бое парвариш доштанд онҳо. Саги вафодор бегоҳиҳо илоҷе кар-

да, барояш тӯмае меовард. Аммо бегоҳе омада лонаашро ҳолӣ дид. Кучукчаояшро бурда буданд. Модасаг ҳам беному нишон шуда рафт ва саги пир танҳо монд...

Гирдобн ҳаёлаш саги пирро ором намегузошт, боз пеши назар деҳа, подаю шодии бачаҳо падидор мегашт, боз аз қафояш фарёди бачаҳои деҳаро мешуниду ба гургон ҳамлагар мешуд. Ҳаёле саги пир чанд соли охир бо ҳамин хотираҳо мезиянду ба ҳаёти аз шаҳр ин тарафаш ҳазорҳо лаънат меҳонад. Аз шаҳр дилмонда шудааст, менолид, ки ў барин сагҳои дайду, бесоҳиб дар шаҳр ҳеле зиёд шудаанд.

..Назараш боз ба устухон афтод, ба ҳамон устухоне, ки аллакай то нисфашро ҳоида буд ва буи бадаш аз димоғаш ҳанӯз нарафта буд. Пораи устухон гӯё ба ҳоли зори саги пири фартут тамасхур дошт. Саги пир акнун бо тамоми қувва боқимондаи устухонро меҳонд. Ҳарчанд кайҳо ба кӯшишҳои бебарор ва панҷаҳои заиф шудааш тан дода буд. Вале аз қадом гушаи дилаш ғурури сағонае, ки ҳоси авлодии часураш буд боло мегирифт. Намегузошт, ки аз нияташ баргардад. Охирин пораи устухонро ҳоиду қалбаш гарм шуд. Шираи иштиҳооваре баданашро ба рашға овард. Вале малораи боз хушк гашту худ аз хунуки сарду беҳис...

Барф ҳамона мебориду меборид. Саги пири фартут, ки пушту устухон монда буд, майли хестан мекард, охир ў ин зимистон зиндагӣ кардан меҳост. Орзуи деҳа дошт. Вале ҳайхот. Ботамом ба ғук ғалтид, ҳеле талваса, талвасаи ҷони ширинаш қард ва оқибат пеши ҷашмонашро пардаи сафеде фаро гирифт...

..То дами сахарӣ барф борид. Танҳо дами рӯз осмон софу беғубор шуд. Аз ахлоттӯда поёнтар саги пир зери кӯрпаи гарми барф хоб буд. Ба ин тудай барф онҳое, ки зарфҳои аз ғарамҳои ахлот шаб пуршудаашонро ба ин ҷо мерехтанд, касе аҳамият намедод. Саги пир бошад фориғ аз азобу ранҷ зери кӯрпаи барф меҳобид...

ОҲЕВУ НИГОҲЕ...

Қабк аз сурудхонӣ монд. Ҳалкаш беист месӯхт. Худро ба чор тарафи қафас зада, ёди кӯху пуштаҳо, селай қабкони мекард. Хайрон буд, ки ўро аз сахар боз фаромӯш кардаанд. Касе ҳатто обу донашро хабар намегирад...

Ин лаҳза, хониши қабки дигаре ўро ба худ овард. Соҳибаш қабки дигаре болои даст дошту онро силакунон месаронд: «Эй мо қабконеку, элҷай мо дар камарай...».

* * *

Модагов то руз кавша кард. Огили тангу бетонии бадбуй аз харруза дида сарду хунук буд. Аз дару тирезаи шикастаи оғил шамоли барфолуд ба гов хамла мекард...

Модагов гоҳе бахаст мекарду боз хомӯш мемонд. Гуё нешаки медонист, ки соҳибонаш то сахар аз хонаҳои гарму зебо берун нахоҳанд шуд. Танҳо дами сахарӣ модаговро духтараке бепарвоёна медушид...

* * *

Аспи саманд ба шаст пеш медавид. Соҳибаш аз ба ҳалолчо наздик шуданаш пай бурда, аспро сахт медавонд. Ба сари ҷонвар қамчин заду аспи як вақтҳо вафодор роҳашро дигар кард. Ёзи дасти ҷовандозро дигар кас ба ҳалолчо партофт... Мардак аспашро аз маърака берун карда, қамчинро ба даст гирифт. Хост адаби ҷонварро диҳад, ки яке чашмаш ба дидаҳои аст афтод. Ҷонвар бо тани арақшор ашк мерехт. Гиряи асп аз дарду аламу номардӣ буд. Соҳибаш инро фаҳмид, ки дасташро поён намула, музтар монд...

САГЧАНГ

Саги пири гӯшна ноилоч монд. Ба нони дасти мардак менигаристу менигарист. Марди шикамқалон нонро намоишқорона боло-поён мекард.

— Ё саги пирро сӯи сағбачае, ки дуртар меҳобид меҳонд. Саги пир фаҳмид, ки мардаки бепарво ёро бо ҳамон сағча ҷанг андохтанист. Шояд, баъди ҷанг соҳиби нон шавад.

Саги пир ҳасратқунон ба сағча дарафтод. Сағча вингосзанон ёро мегазид. Баъди чанде сағча аз ҷанголи саги пир гурехт. Мардак нонро сӯяш ҳаво дод. Саги пири ғарут порои нонро базӯр ба дахон бурд. Ин лаҳзаҳо чашмонаш пуроб буданд.

МУРҒОБИ

Оби дарёча мавҷ мезаду миёни он мурғобии зебое охиста-охиста шино дошт. Қанори Сиёҳоб писарбачаҳо бо хавас ба ӯ менигаристанд.

Мурғобӣ гоҳе ба об гӯта зада лаҳзаҳо зерӣ об мемонду боз намудор мегашт. Бо нули ғирояш зерӣ болҳояшро мечӯст. Яке

писараке аз соҳил ба сӯи мурғобӣ сангеро ҳаво дод. Мурғобӣ чонҳавла зери об шуд. Дигар рӯ назад. Дастони писарак ҳамоно муаллақ буданд, ин дам амсоли шикорчиён бо қаҳр ба дарё нигоҳ дошт. Нигоҳаш гуё обро мепесонд.

ТАМОШО

Хурусхо ҳай афтударафт доштанд. Яке ҳаво хеста боз ба ҳам дармеафтоданд.

Марди ишкамкалон бо ҳароҳонаш лаззат мебурданд. Яке ишкамашро хорида, бо даҳони нимво механдид.

Паррандаҳои бечора якдигарро мекуфтанд. Яке аз чашми хурус хун рехт. Аммо онҳо ҳамоно ханда доштанд, ханда!...

Чашмони онҳо ҳам хунолуд буданд.

ХУСА

Нисфишабӣ модар бори охирин назди гов омад. Чароғи оғил месӯхт. Дар рушноии он модагов қалаашро ҷунбонда қавша мекард. Ба сояаш назар андохта чизеро меҷуст. Чашмонаш аз будашон калонтару варамида менамуданд. Беқаророна по ба замин мекуфт.

У сохибашро дидан замон фарёде қашида, аз ҷунбучулу пойкӯбӣ боз истод. Гуё акнун дар ҷояш меҳкӯб буд. Кампир модаговро ҳору мол карда, даст ба шиками варамидааш бурд. Гов рамуз гирифта хомӯшона ба чашмони ҷукидаи кампир менигарист.

— Ҳа, имшаб то сахар, худо хоҳад, таваллуд мекунӣ. Дардат сабук мешавад... Ҳо, дар қавшаҳош, а! Ана, гӯсолаи қашқан порсолаат гӯз шуд. Гови чор кас меидагӣ. ҳамсояҳо, дидагнҳо, хама таърифаш мекарданд. Афсус, ки боумед калон кардему дар охир бозор бурдем. Рузгор, эҳтиётот...

Модагов чизеро фаҳмидагӣ барин фаш-фашкунон намаки назди охӯрчаро мелесид. Кампир ба охӯрча як қабза алаф партофта, охиста-оҳиста ба пешайвони хона омад. Ба ҷойгаҳ дароз қашидан замон хоб ба ӯ ғалаба кард...

Гови ҳамсоя беист медавид. Ғулаҷӯбе дар гарданаш овезон буд. Ғулаҷӯб пойҳои ӯро монда карданд, ки даваш суст шуд.

— Ҳой, мардак, ин гови гаранг сараша ҳудах меҳура меғум. Ҷӣ балое дора, ки ай пода доим меғуреза. Дар гарданах ҷӯб ҳам бастем, давоша наёфтем. Ана, имрӯз ай нимрӯзӣ аллакай гурехтааст.

— Занақ, медонӣ, гов дар хасрати ҳамун ғусолачан мурдагаш девона шудай. Шохзан шудай.

Гови Назокат-хола калаашро чунбон-чунбон ба назди гови ҳамсоя омад. Онҳо ба чашмони якдигар менигаристанд. Сиёҳак шиқаи варамидан ӯро лесид, ғушҳояшро як чунбонду баоси сахте кард.

— Хой, кампир, ягон чӯб гирифта биёр. Ин сиёҳак тамоман аз худ рафтагӣ, ягон касро боз натарсонад.

Мӯсафед чӯбро ба сари Сиёҳак бардоштани буд, ки гов шикаятомез нолише бароварда, ӯро сур кард. Мӯсафед медавид, гов аз қафояш. Кампир доду фарёдкунон мардакашро ба хона дэровард. Онҳо ҳарду аз тиреза ба гови пурҳашм нигариста, ҳайрон-ҳайрон аз тани ларзонаш чашм намеканд. Назокатхола аз банди говаш дошта, баланд фарёд мекард:

— Эй пирҳои бетадбир! Садқаи ин хел гов шавед! Ширу маскаша солҳо боз меҳуред. Акнун омада-омада ӯ барои шумо девона шуд.

Хоби даҳшатноки кампирро нолаи ҷонкоҳе канд. Ӯ зуд хесту саргиракашро кофта наёфт ва калӯшҳояшро пушида, сарлӯч ғургургунсан ба оғилхона наздик шуд. Субҳ медамид. Дар сахни васеи оғил гов нолиш мекарду бо фукаш чизеро меҷунбонд.

— Эй, вой! Ин чӣ гап? Чӣ кор кардам мани кампири гаранг? Мардакам аз сафар биёяд чӣ меғӯяд?

Ғусолаи навод беҳис меҳобид. Гов гирди ғусола беист ҷарх зада, баос мекард, даме истода ғусоларо мелесид. Кампир бо дастони лоғари шахшӯлаш пушти ғусоларо молида, ӯро хезонданӣ мешуд. Аммо ӯ ҳамона беҳаракат меҳобид. Аз «ба-ба»-и имдодталабонаи гов ҳамсояҳо бедор шуданд. Онҳо ба Назокат-хосаи гириёну ғусолаи бечон нигариста, хомӯшона сар меҷунбониданд.

— Ҳамсояҳо, акнун, чӣ кор кунам? Ин мардак биёяд, чӣ ҷавоб медиҳам? Намеғӯяд, ки...

— Эй холаҷон, чӣ ин кадар худатро обу адо мекунӣ? Мо ҳам гов дорем, гап дар ин не. Ба гови бечора мушқил. Барои ҳайвон ҳам ҷиғарбандаш ширин.

— Акнун аз гиряву нола чӣ фоида.

— Чӣ кор кунам, Саидҷон? Мани заиф чӣ кор кунам?

Саиди шофбурут, ки чандин молу гови деҳаро аз ҳаромшавӣ нигоҳ дошта, ҳалол карда буду то ин дам мулоҳизакунон менишаст, корди калони якдамашро баровард..

— Аз шишта нигоҳ карда чӣ фоида? Ғусола дигар зинда намешавад. Шир бошад, даркор. Кампир ба ғусолаи хобидаю модагови меҳрубонаш нигариста, чашмони худро бо нӯги остии поккунон беихтиёр «не» гуфт.

— Оча розӣ шавед. Охир ба наберачаатон шир даркор.. Вай ба шири гов одат кардагӣ.

— Хайр, ихтиёр. Фақат дар пеши ман не! — гуфт кампир ва руяшро дигар сӯ тофт.

Офтоби сахарӣ нурпошӣ мекард. Нурҳои зарҳалин ба тану ҷони кампир ҳаловат мебахшиданд. Ӯ дар ҳота худро ба қорё андармон қардаи шуда, кушиш дошт, ки садои қордзании Саидро нашунавад. Вале магар нашунида метавонист! Дар он ҷо дар назди оғил шиками нозуки гусоларо медухтанд.

...Пойхон кампир ба ӯ итоат намекарданд. Сараш вазнин, гумон мекард, ки сатили пуробе болюи сар дорад. Гуё гуноҳи ази-ме карда бошад, ки ба чашмони модагов нигоҳ карда наметавонист. Маро бубахш, мегуфт дар дил ба гов, охир, ту ҳам мисли ман модарӣ ва ба умед таваллуд мекуни. Аммо чӣ илоҷ?

Модагов гуё суханони уро мешунид ва маъқул меёфт, ки қалла ҷунбонда, баос мезад. Кампир говро ба оғил дароварда, шох-бандашро кушод. Модагов чизеро пайхас кардагӣ барин аз ҷояш намечунбид. Шояд «гусола»-и дар рӯ ба рӯяш рост истодаро дида буд, ки чашмонаш бечо шуданд. Вай сарашро ёзонда, як ба ҳӯса нигаристу баъд ба рӯи кампир. Кампир сатил дар даст хомӯшона ба нуктаи номаълуме чашм медухт.

Лекин кампир модаговро намефаҳмид. Вай гумон бурд, ки гов ҳӯсаро аз гусола фарқ карда натавонист ва нишаст, ки онро ҷушад.

Модагов уро фаҳмид, Ҳӯсаро бӯй кашид ва лесидан гирифт.

ЧАНГ БО МОР

Акаи Аҳмад ба дард гирия мекард. Ғичовак гулуяшро мегирифт. Шояд аввҷидин маротиба дар умри панҷоҳсолааш ин ҳел бо ҳасрат ашк мерехт.

Гоҳе дидаҳои пурнамашро ба атроф дӯхта, ҳавлиро ҳолӣ медид. Ва боз дилаш пур буд, ки баландтар гирия мекард. Агар роҳгузареро медид, хомӯш меистод, намехост, ки ашки чашмонашро дигархо бинанд.

Метарсид, ки мабодо одамон ба ҳолаш ханда накунанд.

Агар фаҳманд, дар ҳақаш чӣ овозахое паҳн мекунанд.

Баъд, мавзӯи сӯҳбату ғайбати маъракаҳо рафтори соддалав-хонаи акаи Аҳмад мешавад: «Ана, мардакро бинед, содда, ки набошад, барои маргн як пишак оби чашм карда мегардад-а?! Хайр чӣ шудааст, пишакро мор газидааст?! О, одамро зарар нарасидааст-ку!»

Акаи Аҳмад бо қалби шикаста худро мазаммат мекард. Ҳа-

зору як фикру хаёл майнаашро мефишурд. Нигохи андешамандонаш боз ба мурдаи 'пишаку мор банд мешуд. Худашро сабабгори марги гурба медонист...

Пишаки зебое, ки то нисфирӯзӣ даву тоз карда мегашт, акнун ором меҳобид. Бачаҳо ба ӯ бози намекарданд ва ҷонвар миявгӯён садо намебаровард, балки морро сар намедод. Нисфи мор дар дахонаш буд. Аз дахонаш хун мешорид. Мор ҳам кайҳо ҷон дода буд.

Акаи Аҳмад ҳасадӣ пишаки вафодорашро нигоҳкунон панҷаи ҳасрат ба пешонӣ мезад. Дилаш намешуд, ки мурдаи гурбаро ба гушае ҷартояд, ё онро зери хок намояд. Хаёлаш, пишак холо ҳам аз ӯ ҳарос дошт...

Акаи Аҳмад пишакро ҳеҷ ҷашми дидан надошт. Аз бозе ки дар хонааш ин ҷонвари хокистарранг пайдо шуд, ӯ осудагиро фаромӯш кард. Пишакро дар дохили хона ё назди деғу коса дида ба ҳафт пушти онҳо лаънат меҳонд.

Пишаки бечора дар ҷояш шаҳ шуда, хайрон-хайрон ба акаи Аҳмад нигоҳ мекард. Намедонист, ки барои ҷи ин қадар соҳибӣ хона дод мезанад. Акаи Аҳмад ба сари пишаки ваҳшатзада ҳамла мекард.

— Ҳо, падарлаънате, хо сархӯре, ғум шав аз назарам!

Чубу санг ё кулӯхеро ба даст гирифта, гурбаро сур мекард.

Боре ӯро беҳабар аз аҳли хонавода, шабона дошта, ба ҳалтае ҷой намуду бадар рафт. Пишакро ба сад алам аз деҳа хеле дур бурда, ба дашти беканор сар дод. Аз канали об гузашта, боз ба қафо, ба торикии дахшатнок нигоҳ кард. Чизе наменамуд. Атроф ҳамоно ҳомӯш буд. Танҳо насими фораме дар дашт сайр дошт. Акаи Аҳмад осудаҳолоне нафаси чуқуре қашида хост хона равад, ки нолаи пишак ӯро ноором кард. Гурба мисли кӯдак фарёд мекард. Садои имдодталабонаю мияв-мияваш дар дашт садо медод. Акаи Аҳмадро ба нолаву ғиряи гурба қоренабуд. Ӯ бепарвоёна ҳалтаашро сари китф партофта, аз дашт дур мешуд. Ба дил хурсандӣ дошт, ки аз пишак ҳалос шудааст. Аммо сахар гурбаро боз дар бағали бачааш Манучеҳр дид. Ғашаш омал. Писарашро танбеҳ дода, пишакро аз пойҳояш кашолакунон ба ҳота ҳалло дод.

Баъди ин воқеаҳо акнун бачаҳо ғустӣ ба гурба бозӣ мекарданд, хӯрок медоданд. Манучеҳр бисёр шабҳо пишаки дӯстрӯякро дар ҷойҳои хобаш мемонд. Харду хеле бофарогат хоб мекарданд. Манучеҳр хӯр-хӯри гурбаро хеле дӯст медошт. Пишак ҳам лиғар акаи Аҳмадро ғӯи хуш намедод, балки дар дилаш нисбат ба ӯ нафратҳои зиёде дошт. Аммо ҳомӯш буд, намехост, ки ба ӯ рӯ ба рӯ шавад. Танҳо ҷонвар бо хотири Манучеҳр хонаро тарк намекард.

Он рӯз акаи Аҳмад болои кати зери чинор роҳат дошт. Баъди кор меҳост каме куфту хастагиашро барорад. Аз ӯ дуртар дар паҳлуи оғилхонае, ки болеаш хастушу алафлуш буд, Манучехр бо пишакаш бозӣ мекард. Акаи Аҳмад чой менӯшиду аммо хушу ёдаш ба гурба банд буд. Роҳҳои аз ӯ халос шуданро меҷуст. Ӯ пиёлаи чойро ба рӯи дастархон гузошта, ба Манучехр нигарист. Яке чашмаш ба паҳлудари оғилхона афтод. Чизи сиёҳу дарози ғафсе охиста-охиста ба поён меҳазид.

— Мор, мор,— гуён ӯ баланд фарёд зад.— Бачам Манучехр гурез, мор, мор!

Аллакай дер шуда буд, мор ба кӯдак торафт наздик мешуд. Мардак ёрои гап задан надошт, балки фарёд мекард, лекин овозашро касе намешунид. Аз таре дасту пояш меларзид, чи қор карданаашро намедонист. Ғайричашмдошт пишак чолокона ба пеш қаҳида, ба мор дарафтод. Бо як тезии ҳайратовар аз гардани кафси мор саҳт газид. Мор бадхашмона ғашшос зада, пишакро ба болои сари худ мебардошт. Гоҳе печу тоб хӯрда, гурбаро ба замин мезад.

Аммо пишак даҳонашро аз гардани мор раҳо намекард, балки чуқуртар дандонҳояшро меҳалид. Мор қонқоҳона худашро ба тани нозуки пишак печонд. Қисми хурдакаки қонвар дар оғуши мор ҳазору як печу тоб меҳурд. Ҳарду дар талоши ҳаёт хунрезӣ мекарданд. Мор меҳост гарданаашро аз дандону панҷаҳои саҳти пишак халос кунад, лекин ин ба ӯ даст наод, пишак уро саҳт-тар мегазид.

Падару писар чун одамони аз ақл бегона ба афтударафти онҳо назорат мекарданд. Гоҳе фарёд зада, одамону ба ёрӣ давват мекарданд. Азбаски ҳонаи онҳо дар қанори деҳа аст, касе овози онҳоро намешунид. Мор як ғашшоси саҳте бароварда як-пахлу афтид. Пишак нисфи морро хӯрда буд. Аз даҳонаш хун мерехт. Ӯ аллакай қори морро тамои қарда буд. Пишак хост аз назди мор дур шавад, ки натавонист. Паҳлуи мор афтида охирин маротиба ба падару писар нигоҳ кард. Баъд фукашро болои пойҳояш гузошта, чашмонашро пушид...

...Манучехр ба падари ҳайрону лол мондааш нигоҳ карду аз дасташ белро гирифт. Дуртар зери ниҳоли тут чуқуриёе кофта, пишаки оғуштаи хунро гур кард.

Акаи Аҳмад гунаҳқорона ба писараш назар афканд. Аз дарду алам лабонаш хушк шуда буданд. Аз қардааш сад-пушаймон будо ба худ мепечид. Ӯ ба ин манзараи мудҳиш нигоҳқунон боз он рӯзқоро ба ёд меовард. Ҳаёлаш ҳамоно пишак мияв-мияв дошту гирд-гирди ҳавлӣ давр мезад...

МЕҲР

Наими подабон мувофиқи гуфтаи духтурҳо амал карда, ғусолаи наводро аз назди модагов гирифта, ба оғили дигар бурд. Модагов безобита шуд, бо пояш заминро зада, қахро назараш намегирифт.

Наими подабон хост дарро пӯшида, берун равад. Аммо баосу яккафарёди гов уро аз роҳ боздошт. Назди модагов омад. Гов бандро силтав дода, беист ба замин пой мекуфт. Наим лаҳзае ба чашмони хунгирифтаи модагов ҷигариста андешид: Чаро то ин дам чунин нигохро надида будам. Охир нисфи умрам дар ферма гузашт-ку. Модагов безобита шуд, садои дилхароши ӯ дили Наимро фишор дод...

Ӯ зуд дохили оғил шуда, ғусолачаро зери бағал кард:

— Эй бало ба паси ҳаму режими ветеринарҳо. Ғусолачаро назди модараш гузошт. Модагов аввал бачаашро бӯй кашида, баъд ба лесидан даромад. Акнун гов баос намекард ва ҳомӯшона ҷигарбандашро навозиш мекард. Оре, меҳри фарзанд ба-рон гов ҳам аз ҳама болост...

НОЛАИ САГ

Модасаг боз ҳам шитоб мекард. Намехост ба одамон рӯ ба рӯ шавад. Хусусан, бо бачаҳои гузари поён. Онҳо мисли дигар кудакон сарашро сила намекарданд, балки бо сангу кулук пешвозаш мегиританд. Шояд ба ин бачаҳо не, балки Валии зард, ки дар сарғаҳи куча мезист гунаҳкор бошад?!

Ва саги пир ба ёд овард. Он вақтҳо ҷавон буд. Сохибаш бо-бон Аҳмад ҳамроҳи худ ҳама ҷо мебурдаш. Навозишҳо мекард. Саг аз меҳрубонию некиҳои ӯ масрур буд. Дарвозаи фермаро посбонӣ мекард, ба кучуки наводаш тариқи посбонӣ меомӯхт. Ва уро боз симои аз ҳафт ҷигарбанд, яке аз майдааш пеши на-зараш ба ҷилва омад. Валии зард пеш аз ин ҳамон кучукашро кушта буд. Саг инро медонист. Лаҳзае боз истод, ҷула кашид, ашқ рехт ва ба ҳафт пушти Валии зард нафрин хонд...

Модасаг қариб ҳар шаб уро медид. Каноре пур аз кунчора ё коҳ амсоли сояи тиреза аз кохдони ферма берун мешуд. Бобон Аҳмад аз ҷакиданҳои саги вафодораш бедор шуда ба тани арақ-шори ӯ бо ҳасрат менигарист. Қанори Валии зардро шинохта дилаш реш-реш мешуд. Кафи даст ба пешини мезад...

Ба саг мефаҳмонд, ки ҳамааш бефоида аст. Валии зард ҳе-ши раиси колхоз. Аз дусар ӯ дуздонашро мекунад. Мӯйсафед бо дили нохоҳам даст афшонда, дохили кулба мешуд. Гумон ме-

кард, ки саг намефаҳмад. Модасаг хамаашро мефаҳмид, вале аз раъяш гаштани набуд ва шабе ба сараш балои азими дигаре омад...

Он шаби наҳс ҳамроҳи бачааш сагчаи пурпашм аз кафон кохдӯзд сӯр карданд. Валии зард қанорро аз девор гузаронда бозгашт ва ба сари сагча ҳамла намуд. Доси тез ба тани нозуки сагбачча бархӯрд. Садои имдодталабонаи ӯ ба гушҳои саги пир ҷонхарош расид. Саги пир бо як хез ба болои Валии зард ҷаҳида, ба гулуяш ханҷор зад. Меҳост қорашро ҷо ба ҷо тамои кунад. Валии зард бо сару руи хуншор илоҷи ҳалосӣ меҷуст. Вале модасаг дастонашро мегазид, куртаашро дарронда дандонҳояшро ба хирҳои ӯ наздик мебард. Валии зард торафт беҳолу бемадор мешуд, дар рӯяш осори хун намонда, нолишқунон мӯйсафедро ба ёрӣ даъват мекард.

Мӯйсафед ба ин манзара нигоҳ карда, фаҳмид, ки сиёҳак аз раъяш гаштани пест, қасос мегирад. Ва сагашро наздаш хонд.

— Сиёҳак, сар дех, нарас!!!

Саг баъди садоҳои беисти соҳибаш аз шасташ гашт. Худаш ҳам нафаҳмид, ки чӣ тавр гулуи душмани ҷонашро раҳо кард. Валии зард аз ҷой бархоста гоҳ ба мӯйсафед менигаристу гоҳ ба саги пир ва гоҳе ба кӯчуки бо дос задааш, ки дуртар меҳобид. Бо либосҳои даридаву лабу даҳони пурхун дод зада, Валии зард, таҳдидунон аз дарвоза берун шуд. Модасаг то сахар барои тифлаш нӯла кашид ва сахаргоҳон тарки посбонии фермаи соҳибаш кард. Ба қавли Валии зард бо сагҳои дайду ҳамроҳ шуд...

Модасаг бо харос ба атроф менигарист. Меҳост ҳарчӣ тезтар ба ҷой зисти бачаҳояш баргардад, аммо андешаҳои гузашта ӯро шояд ором гузоштани набуданд. Дар ҳамин вақт нигоҳи қачи Валии зард ба модасаг афтод. Душмани деринаашро дид. Бачаҳои гузарро ба муқобили саг ба по ҳезонд. Онҳо ба чизе сарфаҳм нарафта, яке санг, дигаре кулӯх, сеюмӣ оҳане дар даст модасагро сӯр карданд. Модасаги пир аз ҳавлӣ ҷон медавид, забонаш хушк мешуд, дилаш мезад, кӯчукҳояш ӯро нигарон буданд...

Валии зард фарёд мезад:

— Занед ин саги девонаро, бо кӯчукҳояш ҳама ҷоро ҳаром кардааст, атрофро печонда, сангсораш кунед. Ҳа баде, бачаҳо. Ӯ хурсанд буд, ки бачаҳо ба гуфтааш амал мекунанд. Модасаг гуфтаҳои душмани ҷонашро мешунид, илоҷи воқеа меҷуст, аммо ҳамааш бефоида буд.

Аз санге, ки ба фарқи сараш расид, ба худ печид, санги қалони дигаре пардаи дилашро дарронд. Ӯ мешунид:

— Санги қалонтар гиред, то ҳол намурдааст.

Аз ғубори пардаи чашмаш суробашро дид. Валии зард бо та-масхур бо сағи ғарқоби хун нигоҳ мекард. У ба худ мегуфт:

— Сағи зур будааст, ки ба осони чон намедихад.

Модасағ ба осмон нигоҳ кард, пеши чашмонашро пардаи си-ёхе паҳш кард. Аз шиддати дард менолид. Валии зард голибона меҳандид...

Дар кунчаки шуге бачаҳои роҳи модасағро мепоиданд. Он-ҳо якдигарро тела дода, аз лона берун мешуданд. Бо шиками гурусна винг-винг мекарданд. Модасағ бо хуни худ ғарқ, дар канори гузари ноён ҳамоно меҳобид...

ГУРГИ ПОХҲУРДА

Модагург гӯшнагиашро фаромӯш карда буд. Яккафарёди бачаҳои интизор, гӯшнаву зор дар гушаш якзайл садо медоданд. У ҳаёле медид, ки чӣ тавр онҳо бо ҳуссаҳои хурдакаки худ им-доталабона роҳи модар мепоянд. Модагург гоҳе дар нимароҳ истода, ба атроф гӯш медод. Заминаро бӯй кашида, чизеро ме-ҷуст. Хомушии тӯлонӣ ба дилаш ваҳм меандоخت, ки боз часта бо шаст пеш медавид. Барои дарёфти ризки бачаҳош худро ба чор тараф мезад, меҳост ҳарчӣ тезтар туъмае ба даст орад...

Табиати дилфиреби Сарихосор ғарқи нур буд. Панҷаҳои на-ри хуршед талу пуштаҳоро навозиш дошт. Чанд рӯз боз таби-ати ин ҷо ҳамин ҳел софу беолоиш аст. Аммо имруз касд карда-гӣ бариш чарогоҳҳо холи буданд. Дар атроф касе наменамуд. Модагург бисёр вақт ба ҳайвонҳои ваҳшӣ қаноат мекунад. Қам шудааст, ки у ба рамаю галаи ҷупонҳо ҳучум карда бошад.

...Чашмони оташбораш амсоли барқ мекурахшиданд. Ниго-ҳаш чор тарафро мепазмосид. На аз пода нишоне меёфт, на аз хазандаю чаррандае ва боз ноумедона ба пеш медавид. Аз ду-рихо нолаю фарёди чигарбандонаш пардаи дилашро меларзонд.

Абри сиёҳ домани тира ба рӯи осмон паҳн карду боди сахте хест. Шоҳу панҷаҳои ниҳолон ба вазиши бод тоб наоварда, но-лишкунон мешикастанд. Гурги пир бадбахтиро ҳис карда, бо алам ба осмони абруш менигарист. Бо дили сиёҳ маҳзунона шитоб дошт. Борон ҳамоно шиддат мегирифт. Донаҳои борон ба сару рӯи гург бархӯрда, амсоли ашки сӯзоне қалбашро ба дард меовард. Роҳҳои пурлою об акнун гашташро суғ мекард. Гурги пир ба шикорҳои дируза бо азоб наздик мешуд, ки яке пояш ба оҳане бархӯрда, садои сахте қалбашро гӯё пора кард. Пой росташ миёни доми оҳанин маҷмак шуда буд. Тамоми вучодаш ба сузиш даромад. Гурге, ки лаҳзае пештар дар фикри туъма буд, ба худ меҷаҳид. Доми оҳанин, ки бо занҷири қалоне баста-шуда буд, пояшро гӯё ба коми худ фуру мебурд, ки гурги пир

ёрои онро ҷунбсидан надошт. Аз зону поён ғарқоби хун буд. Борон ҳеҷ майли басӣ надошт, ки пайваста мебориду хориӣ гургро меовард.

Боз пеши назараш гургбачаҳои гушнааш руъё менамуданду аз банди ҷигар нула мекард. Беҳуш мешуд, чашмонаш сиёҳӣ зада худро аз баландие сарозер медид. Меҳост тан ба тақдир диҳаду хомӯшона маргро истиқбол гирад. Аммо боз садои дилҳадоши ҷигарбандонаш уро ба ҳуш меовард ва ӯ бо тамоми ҳастӣ роҳи начот меҷуст. Пои маҷруҳашро лесида ба доми занҷирдор нигоҳ мекарду уллос мекашид. Нула мекард талху ҷонгудоз ба ёди бачаҳош. Хуни пояшро борон мешусту атрофаш лолагун сурх мешуд. Лолаҳои дашт ба нолаҳои ғусузи гурги пир тоб наоварда алвонҷ хурда, гуё ашк мерехтанд. Ӯ дигар илоҷе наёфт, ки пои ғарқоби хунашро меҳонд. Гушти пояшро меканд. Пораҳои пурхуни гушт лахтаҳои ҷигарашворӣ аз даҳонаш мерехтанд. Гоҳе аз ҳуш мерафту беҳудона сар ба зер меафканд. Аз замин мадад меҷуст. Касе ба додаш намерасид. Селаи ашку борон аз ду бари рӯяш метаровид. Нолаи уро кӯху дара ба дуриҳо мебард. Акси он амсоли тири ҷонсузе пайкари дашту даманро гуё месӯхт. Ӯ пояшро хурда худро аз банди дом раҳо кард.

Модагурги сепо акнун тарафи бачаҳои медавид. Лангонлангсӣ гоҳе ба пои пурхунаш нигариста, нула мекашид. Талх мегирифт. Донаҳои борон ба қалби пурдардаш ангушт мезаду зардобе бо ҷақраҳои он поён метаровид...

...Вале модагург то пеши бачаҳои расид ва ҳалқа зада онҳоро зери сина гирифт, то гарм шаванду аз ҳалокат бираҳанд. Гургбачаҳо хануз буи хунро аз буи шири модар фарқ намекарданд.

ҶАНГИ КАБК

Дарёчаи шӯху беқарори Ниёб аз харвакта дида серобтар буд. Мавҷи пуртуғёнаш сар ба соҳилҳо зада, шуру валвала дошт. Аз дарё дуртар болои харсанги азиме қабки зебое ба атроф синҷакорона назар карда бол меафшонд. Бо нули гирояш таги қанотҳои афшонда, аз ин қораш ҳаловат мебард. Аз чизе бим надошт, ки ба сурудхонӣ даромад. Садои қакрааш дар миёни қуҳҳо аксандозӣ карда ҳамчинсонашро гуё ба базм даъват мекард, ки дар як лаҳза талу пушта молмоли якфарёди қабкон гашт. Аз ҳар тараф қабкон хониш доштанд.

Офтоб беист нурпошӣ мекард, аз ин ба тани гулу гиёҳ гуё дубора ҷон медамид. Қабки болои харсанг хост парида дар регзори поён бо қабкони аз дигар ҷойҳо омада хокбозӣ намояд. Ам-

мо боз аз раъяш гашт. Чизе ба ёдаш расидагӣ барин хонишашро қатъ карда, боэҳтиёт ба паҳлӯяш чашм давонд. Модакабк бо-лои кабкҷӯчаҳои навзодаш хоб буд. Кабк як паҳлӯи лонааш давр гашту боз болои тобасанг баромад. Суруди кабкон дар па-ноҳи дара сайр дошт. Кабк ба селайи ҳамчинсонаш, ки тарафи чашма майл доштанд, бо ҳавас нигоҳ мекард. Кабкҷӯчаҳои нав-бол бароварда, ки аз қафо беовоз роҳ мерафтанд, шояд уро хушҳол намуда буданд. Хост аз қафои онҳо назди чашма равад, ки яке мори сиёҳро дид, ки дар танаи шах боло меҳазид. Мор оҳиста-оҳиста боло майл дошт. Кабк чанде бекаророна ба душ-мани ҷоний худ нигоҳ карда шояд фаҳмид, ки мор қасди ҷони кабкҷӯчаҳои дорад, ки овоз баровард. Амнун у беист фарёд мезад. Қакрай у огоҳ мекард, ки душман наздик аст. Аммо мо-дакабк аз ҷояш намерунбид. Ҷӯчаҳоишро зерӣ қанот карда ме-хобид. Мор акнун хеле наздик омада буд. Гоҳе забонашро баро-роварда, кабкро гуё таҳдид менамуд. Кабки ҷонсарак ҳамаро фаромуш карда худро ба коми мор партофт. Дар бари санг ҷанги кабку мор оғоз ёфт. Мор ҳам аввал сари калобаашро гум кард ё шояд гумон надошт, ки кабк ҳам ҳучум мекунад, ки ка-ме мувозинаташро бой дод, қариб буд, ки аз баландӣ сарозер шавад. Баъди лаҳзае моҳирона дароз кашида, хост кабкро пе-ҷонад, ки нашуд. Кабк бо нӯлаш ба мор зарба мезад, афту дар-афт торафт шиддат мегирифт. Аз сару бадани ҳарду хун меча-кид. Оқибат кабк дар ҳалқан мор афтид. Аммо у худро ба осо-нӣ ба даст намерод, балки бо нӯли тези худ ба мор ҳамла ме-намуд. Ногоҳ ҳарду аз болои санг поён афтиданд. Дар тағ мор аз кабк халос шуда зерӣ бутта пинҳон шуд. Кабки оғуштаи хун, бечон меҳобид. Пайкари зебои уро шамоли соҳил ноаён алвонҷ медод. Дар ин лаҳзаҳо болои харсанги азим модакабк бо ҷӯча-ҳоиш озодона роҳат дошт...

ОДАМИ СОДДА

Дар қад-қади тутзори канори роҳ гов ба ғӯсолааш мечарид. Модагов гоҳе калаашро бардошта, чариданҳои ғӯсолаашро та-мошо мекард. Ғӯсолача алафи табъи дил намеефт, у худро ба ҳар тараф мезад. Гови пир дилсӯзона ба ғӯсолачааш наздик шу-да, тани хурдакаки уро ба тесидан даромад. Ғӯсола аз меҳрубо-нии модар руҳ гирифта, зуд фукашро сӯи пистон бурд. Ҷараёни шир уро каноатманд накард, ки чочро саҳт ба сӯи худ кашид. Модагов озор ёфта, беҳудона баос зад. Ғӯсолача ҷонҳавлона пистонро сар дода, ба роҳи калон баромад.

Модагов ба ғӯсола ва мошинҳое, ки дар роҳи асфалтпӯш бо

шаст равуо доштанд, ҳавотиромез чашм медухт. Гӯсолаи зард дар байни роҳ бепарвоёна частухез дошт, думаширо хода карда, ба ҳар тараф бозикунон медавид.

Модагов яке чунон баланд баос зад, ки гӯё банди чигараш канда шуд. Баоси дардомези модар ва садои саҳти ба симҷуби сари роҳ бархурдани чизе ба дили гӯсолача ваҳм андохт.

Аз кабинаи андаке пачақшудаи мошин ронанда берун омад. Марди миёнакадe бо сару рӯи кафидаю хуншор имдодҷӯёна ба атроф менигарист. Уро бо мошини роҳгузаре шинонда, ба касалхона гуселониданд. Одамони бисёре назди фалокатзада чамъ шуда, байни худ ходисаро шарҳ медоданд. Қасе бо гову гӯсолаи аз ҷиҳе андаке дуртар истода аҳамият намедод...

— Сабаби ин воқеа чӣ бошад? О, мошин аз роҳи ҳудаш бероҳа нашуда, чӣ хел ба симҷуб бархурдааст, а!? — гуён бо таҷҷуб пурсид ронандае аз кабина сар бароварда.

Аз байни издиҳом марде сангеро аз замин бардошта, бо зарба ба тарафи гӯсола ҳаво дод:

— Ана, ҳамин падарлаънат сабаб шуд! Шофёри бечора ин зормондари зер накунам, гуфта, мошинро аз роҳаш баровард.

Ронандаи дигаре, ки калонгирона мӯйлабҳои дӯрушташро байни ангуштон молиш медод, бепарвоёна гуфт:

— Мо қати шофёри ҳамин мошин дар як база кор мекунем. Насим ном дорад. Бисёр одами нағзу лекин сода аст. Наход одам барои ҳамин ҳайвон шуда чонача... Ҳе, е!

Ва гази машинашро зер карду рафт.

Модагову гӯсола танҳо монданд. Гови пир гӯё хичолат мекашида бошад, дигар аз замин сар набардошт. Баъд, охистаю номаълум роҳи деҳаро пеш гирифт. Гӯсола яке пай бурд, ки модараш аз ӯ хеле дур рафтааст, ба давидан даромад. Думаширо хода карда шодона аз паси модар медавид ва парвои оламу одам надошт.

АСП МЕДАВИД

Аспи Бароти човандоз танҳо аст. Қариб чор моҳ мешавад, ки обу коҳро ҳам назараш намегирад. Саманди як вақтҳо машхур лоғар шудааст, лоғар.

Имруз ҳам аз сахар чизе нахурд. Гоҳе шиҳаи ҷонкоҳе кашада, ба замин пой мекуфт. Қосаи чашмонаш пуроб буданд. Ба ёди соҳибаш човандози ҷавонмарг гӯё ашк мерехт, ашки ҳасрат. Хаёлаш ба рӯзҳои гузашта аз нав банд мешуд. Худро боз дар майдон медид.

Асп медавид. Аспи ёлсафеди пешониқашқа, буз дар бар шӯр

дар сар, чархзанон, шихакашон медавид. Асп ҳалолчоро медид, медавид, хаёле дар ҳаво мепарид.

Бароти човандоз пойҳояшро дар узангуҳо таранг карда дар як даст бузу дар дасти дигар қамчин зери лаб ким-чӣхое ме-гуфт. Саманд чизеро мефаҳмид, ки бо шаст селай аспони сари роҳашро раҳна зада, ғайричашмдошт худро ба ҳалолчо расонд.

Барот дар шаст асп бузро андохт. Нидоҳои баланди «Ҳалол!! Ҳалол!!» ба фалак мепечид...

Ҳоло ҳам хаёле аз ким кучоҳо ин нидохоро асп мешунавад, ки беқарор аст. У худро ҳамона дар миёни майдон медид.

Асии омӯхта медавид. Бароти човандоз гардани аспро сила-кунон фарёд мезад. Ҷиран селай аспонро гузашта ба ҳалолчо наздик мешуд.

Садои шодиomez ва шуру киёми мардум боз ба асп қувват мебахшид. Аспи забондон чорхез мезад.

— Овард! Овард!!

— Бароти човандоз буза овард.

— Ҳо, дар дасту панҷаҳояш садкае, бача!

— Ҳа, Охи аспу у, аспай-да, ёлаша намебинӣ?!

Бароти човандоз ҳамаи инро мефаҳмид, аммо намехост, ки аспашро азоб диҳад.

Хаёлаш ҳақи аспаш месӯхт, «охир ба чонвар ҳам мушкил аст-ку?» меандешид Барот...

Аммо боз истиҳола мекард, майдон ҷои мардонагӣ аст. Чӣ илоч?! Асп гуё охирин қувваташро ҳам карда пой мекуфт. Забони соҳибашро мефаҳмид, ки чорхез мезад.

— Омад, омад!

— Рост хай кун, рост!

— Парто, парто...

Бароти човандоз хост бузро партояд. Вале селай калони буз-кашҳо пеши роҳи аспашро то ҳалолчо сахту маҳкам баста буданд. Имконияти ба ҳалолчо расиданиаш намедоданд. У самандро дубора миёни аспони бисёре, ки гирди ҳалолчоро печонда буданд, дароварда азоб додан намехост.

Лачоми аспро кашида, аспро дигар тараф давонд. Саманд хеле дур рафта буд, ки яке селай бузкашҳо ба онҳо дарафтоданд. Банди қамчини сахте ба руи Бароти човандоз бархӯрд. Асп фаҳмид, ки акнун ин нотавонбинҳо соҳибашро меафтонанд. Хост аз кура барояд, ки аллакай дер шуда буд. Барот як оҳе кашиду сарозер шуд.

...Баъди ду рӯзи беморӣ Бароти човандоз ҷон дод. Соҳибашро дар тобути бахмалинпӯше аз ҳавлӣ бароварданд. Ҳама гир-яву ҷола дошт.

Ин лаҳзаҳо касе ба Саманд аҳамият намедод. Мардум наме-

дид, ки саманди дар зери бед баста девонавор шиҳа мекашад, пой мекубад.

Чонвар бандашро канда, то кабристон давид. Қариб як ҳафта дар саҳро ба ёди Бароти човандоз бесоҳиб гашт. Баъд ҳам-сояхову наздикони маҳрум самандро дошта оварданд.

Инак, чанд моҳ аст, ки асп дар ҳавлии соҳиби нокомаш. Дигар ба чонвар касе кордор нест. Дар вақт-вақташ коҳу беда на-медиханд, обаш намедиханд. Саманд соҳиби чавонмаргашро ёд мекунаду шиҳа мекашид.

Аспи танҳоро дидаму маъракаи бузкашии Бароти човандоз ба ёдам омад.

Саманд медавид. Буз дар бар, шӯр дар сар, чорхеззанон, ёлафшон ба ҳалолчо наздик мешуд...

Акнун аспи танҳо асроромез пой мекуфт. Гардани як вақтҳо баландаш қач буд. Лаҷомро меҳонду меҳонид. Косаи чашмонаш пуроб буданд. Гуё ба сукут рафта буд.

Ба хомӯшии, ки чонварро ба коми бетаги худ фуру бурдан меҳост.

ШИКОР

Мардуми Дехибаланд хануз дар хоб буд. Саиди шикорчӣ аз деҳа торафт дур мешуду қалбаш ноором мезад. Гоҳе қафо гашта ба деҳа нигоҳ мекарду дилашро ваҳм зер мекард. Хаёлаш як сиёҳии девсурате ўро таъкиб мекунад. Худро меҳост, ки тасалло диҳад. Аммо намешуд. Мисли аввала ғайраташ намонда буд. Туфанги сари китфаш ҳам барояш гаронӣ мекард. Дар торикии субҳгоҳон ноаёну бесадо ба куҳҳо наздик мешуд ҳарчи тезтар ба шикоргоҳ расидан меҳост. «Ба ягон кас аз аҳли деҳа рӯ ба рӯ шавам, чӣ?» Паи ин андешаҳо ғичовак гулӯяшро гирифт. Сахт аламаш кард. Ҳатто хост қафо гардад. Охир онҳо аз ҳамааш огоҳанд. Медонанд, ки Саид ним сол пеш, баъди бо хирс рӯ ба рӯ шуда афғударафт карданаш чанд моҳ бистарӣ буд. Айёми беморӣ қавлу касам хӯрд, ки азбаҳри шикор мебарояд, тамоман! Нашуд. Пас бобон Аҳмад беҳуда нагуфта будааст, ки ин ҳуи бад, охир Саидро мекушад, ў аз ин шуғл чудой надорад.

Суханҳои бобои Аҳмад як вучудашро ларзонду гӯё Саид аз нав ба худ омад. Боз ба қафояш кебида-кебида назар афканд. Деҳа дигар ба чашмаш наметофт. Фаҳмид, ки хеле дур рафтааст.

Охирин ситораҳо осмонро тарк менамуданду атроф оҳиста-оҳиста равшан мешуд. Баъди аз сар гузаронидани беморӣ гӯё нав куҳхоро медид, ки бо ҳавас ба атроф чашм медӯхт. Кӯху

теппаҳои шинос барояш ба тарзи дигар ҷилва доштанд. Ҳеч бо-
вариаш намеомад, ки миёни кӯҳсорон танҳо аст. Шамсли серун
сару руяшро сила менамуд. Дигар ёрои пеш рафтаи надост. —
«Балки гашта хона рафтаи беҳтар аст. Аз дусар хонавода, ҳам-
сояхо огоҳ мешаванд,» — андешид Саид...

Ин дам яке ҷашмаш ба сағи вафодораш афтид, ки дуртар
зери буттаи гулхоре рамузгирона атрофро назорат менамуд.

Саид ба хотир овард, ки дами сахар сағро ҳам ба худ ги-
рифта буд. Ин лаҳза гуё чизи пурқиматеро ёфта бошад, ки шод
гашт. Қариб буд, ки баланд фарёд занад. Зеро бо Сиёҳак тайёр
буд ба ҳар кучо равад. Сиёҳак ҳам соҳибашро дуст медошт.
Солҳо бо ӯ ҳамроҳӣ карда, шоҳиди талхиву шириниҳо гашта-
аст. Бо ишорати Саид, сиёҳак паҳлуаш омадаа қарор гирифт.
Фукашро ба пойҳои соҳибаш молида, садоқаташро нишон ме-
дод. Саид ҳам шуда сағро сила намуд. Сиёҳак аз навозишҳои
соҳибаш ба худ печида, беқарорӣ дошт.

— «Эҳ агар ҳамон рӯз Сиёҳак намешуд, аз дасти хирс якин
халок мешудаму мурдаам тӯмаи зогу заған мешуд»...

Дар деҳа касе ёд надост, ки Саиди шикорчӣ боре дасти
холӣ омада бошад. Бузи кӯҳӣ, ё ҳеч набошад, кабк зада ме-
омад. Он рӯзи баҳорон аз аввал шикораш барор кард. Чор-
панҷ кабкро ба дом афтонда, бузи кӯҳиеро ҳам ба нишон ги-
рифт. Овози тир ба атроф гулгула афканду аз сари шахи ба-
ланд буз сарозер шуд. Шикорчии зирак акнун шодона тарафи
буз медавид. Роҳравон аз дилаш ҳазору як андеша мегузашт.
Худро ғолибона таъриф карда медид, ки чӣ тавр ҳаққу ҳам-
сояхо бо ҳавас ба ӯ менигаранд. Саид қаторвазна дар миён
ба касе аҳамият надода бузро кашолакунон аз байни деҳа қа-
дам мезад.

«Ин беғоҳ ҳам мардум ба далерию нишонгирии ман киол
хоҳанд шуд». Ин дафъа чунон суръати давиданашро тез кард,
ки ҳаёлаш бол баровардаасту парвоз дорад.

Ба сайдаш тамсиан наздик шуда буд, ки яке дар ҳампаши-
ти теппа хирси бадҳайбатеро дид, ки рост ҷониби ӯ меомад.
Хирс акнун башаф наздик мешуд. Саид дар тӯли шикорчигиаш
аввалин маротиба худашро музтар дид. Дасту панҷаҳои га-
панширо намегирифтанд. Аз тарсу харос намедонист, чӣ кор ку-
над. Дар ҷояш гуё меҳқуб шуда буд, ки ёрои на пеш рафтаи
дошту на қафо гаштаи. Ӯ танҳо баъди баланд аққос задани
Сиёҳак ба худ омад. Аммо аллакай дер шуда буд. Туфангаш-
ро рост наварда буд, ки хирс ба ӯ дарафтод. Ҳаёле хирс бо
Саиди шикорчӣ қувваозмӣ намудан меҳост. Дасту панҷаҳои
уро қавӣ гумон дошт. Аммо вақте ки Саид ҷонҳавлона даст ба
ғилофи корди дудамаш бурд хирс фарёди сахте намуда Саид-

ро ба замин афканд. Аз сару рӯи ӯ хун мечакиду ба димоғаш
бӯи ҳоку хун мерасид.

Хирс ба шикорчӣ кебида-кебида нигоҳ карда гӯё уро мепе-
ссад. Нигоҳи пурхашми хирс дигар шуду қорозиёна аз шикор-
чӣ дур рафт. Сиёҳак дар атрофи хирс беист давр зада саҳт ну-
ла мекашид, мечакид. Нолаи ҷонкоҳу имдотталабонаи сағ дар
дашт сайр дошт. Миёни қуҳпораҳо Саид ғарқоби хуну ҳақ
танҳо меҳобид. Ӯ гӯё кайҳо мурда буд, ки аз ҷояш намерун-
бид. Сағ соҳибашро буй кашида, фиғон дошт. Сиёҳак хуб дар
атрофи ссҳибаш давр гашту ноилоҷ ҷониби деҳа давид...

Ҳамон рӯз ӯро одамони деҳа ниммурда хонааш оварданд.
Воқеаҳои гузашта боз қалбашро фишор меод...

Дар шикоргоҳи ҳалӣ пашшае пар намезад. Саид аз чизе
бим доштагӣ барин туфангашро ноаён аз сари китф пирифта
паси харсанге пинҳон шуд. Пашлӯяш Сиёҳак ҳалка зад. Ӯ ҳар-
чӣ бодо бод гӯён туфангро зер кард. Тираш ба нишон нарасид,
ки суғури сурхранг чолокона дохили лонааш шуд. Авзон Саид
бечо шуд. Лабонаш пир-пир мепариданд. Даст зери манаҳ бур-
да бо даҳони пич ба лонаи суғур нигаристу ба баданаш мур-
ғак давид.

«Эҳа солҳои аввал ин хела ҷонварҳоша сари бод мезадам.
Ҳоло чӣ, ё»...

Рӯз бегоҳ мешуду ҳеҷ шикораш барор намегирифт. Ҳатто
кабкero ҳам ба нишон пирифта натавонист. Дасту пойҳоиаш
меларзиданду меларзиданд. Ҳай дарег, ки баъди беморӣ ҳеҷ
дастонам пеш намераванд. Шасту бозӯи аввала кучо шуд, ан-
дешид, Саиди шикорчӣ. Шояд худо мани бадбахтро ҷазо дода
бошад, ки дигар шикорам барор намегирад. Хулқу атвори ба-
чагӣ-да набошад, ки қасамашро мешиканад...

Бегоҳӣ оҳиста-оҳиста пардаи торикӣ атрофро мепушонд.
Саид хомӯшу ҳаёлзада, сар ба зер афканда ҷониби деҳа қа-
дам мезад. Ба Сиёҳак, ки пеш-пешаш метохт аҳамият наме-
дод. Дар ин дашти беодам танҳо ҳудахро медиду ҳалос. Ҳар
чӣ тезтар ба деҳа расидан меҳост. Дилаш намекашид, ки ба
ягон кас аз аҳли деҳа вохӯрад. Намеҳост, ки хандасори мар-
дум бошад. Ба Инчидара тамоман наздик шуда буд. Танҳо
аз дарёчаи шухоби Ниёб гузаштан лозим буду ҳалос...

Ниёб шӯру валвала дошт. Об дам хурда соҳилҳо пуроб
гашта буданд. Харсангҳои калон-калони Ниёб бадҳайбат ме-
тофтанд. Ба дили Саиди шикорчӣ ваҳм афтид. Акнун ӯ дандон
ба дандон монда шалпару музтар меларзид. Аз тарс якчанд
бор баланд фарёд зад. Овозаш дар миёни шӯру ғавғои оби
Ниёб нобуд шуд. Ба ҷароғи хонааш бо ҳасрат нигоҳ мекард.
Окибат дар худ ҷасорат ҳис кард ё аз бефаҳмӣ буд болои ғу-

лачубе, ки аз болои дарёча мегузат пой монд. То нисфи дарёча омада буд Яқин пешакӣ ҳис кард, ки бо тамои мегузарад. Яке ғулачуб чунбиду каладаи поён афтид. Фарёди ҷонқоҳе ба атроф паҳн шуд. Саиди шикорчиро дарёчаи Ниёб ба кӯми худ кашида, торафт дуртар мебард. Ӯ аз санге ба санги дигаре бархурда фарёд менамуд. Фарёду нолашро касе намешунид. Танҳо Сиёҳак лаб-лаби дарёча медавиду ба дард нула мекашид.

ГУРГИ ЛАНГ

Зимистон, ҳангоме, ки аз миёнаҳои Шибдара то дашти Сафедорак пурбарф мегардад, дилаш гум мезанад. Шамолу барф, тундбодҳои ин дашти васеъ уро ба завқ меоранд. Гурги пири ланг ба даву тоз медарояд. Нула мекашад. Ҷонвар зимистонро нағз мебинад. Барфу шамол ба тану ҷони афғору азиятдидааш боз ҳамлағар мешаваду вучудаш ба дарду сузиш медарояд. Қуввату мадор уро тарк кардани мешавад. Аммо ӯ ҷонҳавл боз аз банди ҷиғар фарёд мекашад. Ҳавои сардро беҳудона дам кашида, пеш медавад... Имируз аз дами сахари беист барф меборид, резаҳои барф ба сару руяш бархурда, об мешуданд. Ӯ пардаи ҳавои сардро бо шаст дарида, ҷониби пуштаҳо роҳ мегирифт. Гушна буд, аммо худро бепарво вонамуд мекард. Аз ҷониби дигар нағз медонист, ки дар ин гуна айёми хунукиҳо аз молу пода умед нест. Фикр кард, ки ҳоло ҷупонҳо дар хонаҳои пармакак фароғат доранд, ҳатто баъзеаш аз ҳоли гӯсфандон хабар ҳам намегирад...

Дар наздикии чашма, яке ба димоғаш нафаси гарму шиноси бузи кӯҳӣ расид. Пушти гурги пир яке сарду хунук пашт. Абрҳое, ки ҷо-ҷо шино доштанд, руи офтобро оҳиста-оҳиста мепӯшониданд. Гург бадхашмонаи пой лангашро кашида, ҳаёле сояро аз худ дур сохт. Резабарф мерехту ғафсии барф баланд мегашт. Ӯ пойҳои худро хеле устувор монда ҷониби макони бузҳои кӯҳӣ, ки бӯи гуворои онҳо вучудашро навозиш мекард, наздик мешуд. Ба чашмаи Бедак назараш афтиду саҳт аламаш кард. Аз миёнаҳои сангҳо оби чашма базӯр ҷорӣ буд. Хорбутаҳои хушкшудаю шикастаи атроф базӯр ба шасти шамоли барф тоб меоварданд. Онҳо дигар қудрати ба барфу тундбод истодагари карданро надошта, бо ҳасрату дард мешикастанд, зеро по мешуданд...

...Ҳар тобистон; айёми гулу гиёҳ ин макон хилватгоҳи сайёҳону ҷупонҳо, меҳмононҳо мегашт. Гурги пир ҳаёле боз дар рӯ ба руяш чехраҳои бебебу хунуки онҳоро медид. Боз медид, ки

чӣ тавр, он табиатдустон гиёҳҳоро мешикастанд, алав мезаданду аз оби чашма нуши чон намуда, суруд мехонданд, маст мешуданд. Бахори соли гузаштаре яке ба ёд овард гурги пиру банди дилаш ба сӯзиш даромад. Одаимизод бо чӣ корҳое даст намезадааст. Дар пеши назараш баррачаҳои навздро пӯст канда, селай гунчишқаконро бо шароб нуши чон карданд.

Гург охирин маротиба ба буттаҳои шикастае, ки он вақтҳо чодари хаймаи сайёҳонро нигоҳ медошт бо ҳасрат нигоҳ карду ҷониби чашма омад. Апар дасту пой гиро медошт, шояд ин чашмаи валанғорро азнав ба тартиб меовард. Аммо ҳоло ӯ аз ночории худ пай бурда, ноилоч аз чашма дур шуд. Бӯи бузҳои кӯхиро дар димоғаш нигоҳ дошта, гурги ланг бо шаст чахида ҷониби тегаи кӯҳ давид. Чашмаи Бедак паси сар монд, андешид гурги ланг. Дар пеш боз чормағзи пир, ҳамаи савра, кӯтали вағлел, баъд, талу ёнаҳои ҳамвору шинос. Гурги пир қариб ҳар рӯз аз ин роҳу пайраҳҳои шинос мегузараду ҳайрон мемонад. Аз он ки одаимизод ҳамҷинсони ӯро несту нобуд кардааст, он қадар ҳафа нест. Балки дар шигифт, аст, ки гулу буттаҳои нодир нест шуда, мераванду одамонро аз ин парвоне нест. Ӯ аз назди чормағзи пир давида гузаштани буд. Ба ҳар оин намехост, ки назди дарахти пире, ки шохиди безабони ҳодисаҳои бисёре ҳаст, таваккуф наояд. Аммо боз дилаш нашуд. Ва ӯ маҳзунона ба шоху панҷаҳои шикастаю урёни дарахт бо ҳасрат нигоҳ кард. Навдаи аз ҳама ғафси дарахт шикаста, овезон буд. Навдаи шикаста, ҳаёле намехост, ки аз танаи худ ҷудо шавад, ки ҳамоно чу панҷаи хушкшудае ҳамонл буд.

Гурги пир боз як маротибаи дигар атрофи чормағз давр зада нула кашид. Дилаш ба холи дарахти танҳою шикаста сӯхт, ё ба ҳудаш, ки бедаво гашт. Миёни тудай барф ғел зада, бадард овоз андохт. Зӯзаи гурги пир дар саросари дашти бесохиб танин андохт. Гурги пир дар ин лаҳзаҳо ғолибона яккафарёд дошт. Зеро нағз медонист, ки дар ин макон касе ба ӯ ҳади нигоҳ карданро надорад. Балки ки ҳам ба ғайр аз вай дар ин макон мезияд, умр ба сар мебарад. Ӯ чӣ қадар дар паҳлуи чормағз ғел зад, ҳудаш намедонад. Танҳо вақте ба худ омад, ки аллакай вучудашро гӯшнағӣ ба азоб оварда буд. Аммо ҳоло ӯ дар ин бора фикр кардани набуд. Ин дам ӯ гузашташро пеши рӯ овард.

...Гурги ланг ана дар зери ҳамин чормағз ба дунё омад. Вақте чашм кушод, аввал ҳамин чормағзро дид. Ҳайрон шуд, ҳаёлаш соҳибаш маҳз ҳамин дарахт аст. Чанд ҳафта бадин минвол гузашт. Рӯзе гурғбачаҳои дигар аз ӯ хеле дур рафтанд. Ӯ ҳам хост, аз қафои онҳо пой монад, аммо натавонист.

Баъд ӯ монду чормағзи пир. Модагург ҳам ӯро он қадар рӯи хуш намедод. Ва ӯ ҷоилоҷ лангон-лангон базур назди модар меомад. Таги пой модар хазид, ба сад азоб фукашро ба писони модагург мебурд. Хумори шираш мегирифт, меҳост ҳамроҳи додарчаояш ба сери шир мақад. Аммо зӯраш намерасид. Аз қамҳавсалагии худ аламаш мекард. Баъдтар модагург гурғбачахоро ба мавзеҳои дуртар ҳамроҳ мебурдагӣ шуд. Ба онҳо атрофро нағз месмӯхт, шикор кардану ба дигар ҳайвонҳо дарафтоданро талкин мекард...

Ҳине ки аввалин маротиба модагург гӯсфанди хунолудеро миёни гурғбачаҳо партофт чанги ҳақиқӣ сар шуд. Гурғбачаҳо хеле мохирона гӯсфандро пӯст меканданд. Ӯ пой иллатиашро кашолақунон хост аз гӯшти гӯсфанд ҳаққашро ситонад, ки гурғбачаҳо дандончаояшонро тиз карда, таҳтидаш карданд. Модагург, ки ин манзарахоро аз дур назорат дошт, ҳудахро нодида гирифта дарав ба лонааш даромад...

Ва ӯ ҳайвони безабон ана ҳамон дам нахустин маротиба хис кард, ки вай бо ин пой иллатиаш ҳатто ба модари худ даркор нест. Чӣ илоҷ? Ҳаёти гургона, ки саҳт буд, модагург ба фарзанди лангаш ҳиҷ боварӣ надошт. Ӯ гумон надошт, ки дар шикору талошҳои галлаи гургон ин гурғбачаи заифу ланг рузе тоб меорад. Ҳамин тавр, модагург бо гурғбачаояш Гурги лангро ботамом тарк карданд...

Ва ӯ монду ҳамин чормағзи пири танҳо. Ба атроф охиаста-охиаста одат кард. Аввал гулу гиёҳ меҳӯрд. Баъд аҳд кард, ки мубориза барад. Акнун аз таги чормағзи пир дур меафтагӣ шуд. Дарунтари кӯҳпораҳо меафт, медавид, пояшро омӯхта мекард. Ба ҷонварҳои атроф нотарсона, ҳамлагар мешуд. Окибат ҳаёт барояш дари ҳамаи мушкilotро боз кард. Бақуввату ҷолок гашт. Вале дилаш аз гургону атрофиён ботамом монд. Чанд маротиба хост, бо галаи гургон ҳамроҳ шавад, вале ҳар дафъа аз раҳаш мегашт. Азобу ранҷҳои айёми наврасиаш ӯро нагузаштанд, ки пеши ҳамҷинсонаш боз гардид.

Рӯз то рӯз, ҳафта ба ҳафта ӯ бақуввату ҷолок мешуд.

Ҳатто бо ҳамин пой лангаш кори ҳар ҷонвари аз пешаш пайдошударо дар як дам тамом мекард. Дар ин атрофу акноф дигар ягон ҳайвон ё дарандае ҳад надошт, ки ба ӯ муқобилнати нишан диҳад. Танҳо ӯ аз одам бим дошт. Ҳам метарсид, ҳам кирдорҳои одамонро сарфаҳм намеафт. Зеро ӯ аз ҷумлаи одами танҳо шикорчиёно медонисту ҷупонҳо, баъд, сағҳои онҳоро халос. Ҳаёле дар дунё ӯ вучуд дошту ҳамин шикорчиёну ҷупонҳои бераҳм...

Гурги пир аз ҳамаи сада гузашта рост ба тенаи кӯҳ баромад. Ӯ ҷунон мохирона меҳазид, ки гурги ланг буданаш асло

маълум набуд. Аз паси харсангҳо гузашта ба паҳлуи тобасанг нишасту атрофро зехн монд. Чорсад-панҷсад метр дуртар бузҳои кӯҳи намудор гаштанд, беихтиёр ба баданаш раштия давид. Гурги ланг чолокона ба галаи бузҳо наздик мешуд. Бузҳо бӯи душмани ҷони худро даррав ҳис карданд. Бод аз тарафи гург мевазид. Онҳо зуд бесаранҷом шуда ҷониби тобасангҳо паноҳ бурдани шуданд. Аммо гурги пир аз руи таҷрибааш ҷағз медонист, ки бузҳо миёни харсангҳо мегурезанд. Зеро дар байни харсангу кӯхпораҳо буз тезтар ҳаракат мекунад. Гург бошад, дар ин мавридҳо қудрати дастгир кардани тўмаашро надорад. Гурги ланг ҳамаи инро дар як дам дар майнааш пазонида бо шаст бузҳои соддаро чапғалат дода аз пешорӯи онҳо баромад. Бузҳои аз зӯрии барфу борон, ки ҳамоно беист меборид, бо азоб пой монда мегурехтанд. Гурги ланг ғайриҷашмдошт миёни бузҳо даромада бо як ҳучум тўмаашро аз пой афтонд...

Бақте ки гурги ланг бузи кухиро пушт меканд аз бузҳои дигар нишоне намонда буд. Боз гурги ланг буду паҳнои беканон ва резиши беисти барф. Гург дар як дам ҳамаашро фаромӯш кард. Гушти сайдашро канда меҳурду бо ҳамин ҳудаашро таскин меод. Дар ин гуна лаҳзаҳо ӯ зуд дарду кулфатҳояшро фаромӯш мекунад. Аз барори шикорааш масту маҳмур мегардад ва гушти болаззати меш ҳаёле тану ҷонашро навозиш мекунад...

Баъди ду рӯзи барфу боронгарӣ дар талу пуштаҳо шамоли сарде сайр дошт. Шасти хуноки ҳам гашта буд. Гурги ланг ҳавои сахарино оҳиста-оҳиста дам кашид. Фаҳмид, ки баъди қафлае айёми гармиҳо фаро хоҳад расид. Ӯ аз нишебу фарозҳо гузашта ба қуллаҳои кӯҳ ба ҳавас нигоҳ мекард. Кӯхпораҳои шиносаш дар зерӣ курпаи барф роҳат доштанд. Ҷонвар ба тегаи кӯҳи аз ҳама баланд зехн монд. Кӯҳ ба шакли ҳайратовар меистоду аз миёнаҳои он шаршараи оби мусаффое ҷорӣ буд. Гурги ланг наздики шаршара омад. Дар поёни дара оби софу зулоле чамъ мешуду баъд оҳистаю нааён шилдирос занон миёни харсангҳо равон мегашт. Ӯ ба қаъри ҳавз нигариста дар миёнаҳои гулҳо шишаҳои холи, оҳанпораҳоро дид. Аз нав аламаш кард. Тобистони гузаштaro ба хотир овард...

Он рӯз тариқи чархбол ҷор, панҷ марди шикамқалон дар миёнаҳои дара фурумада ана дар ҳамин мавзёе хайма заданд. То дами бегоҳӣ ҷӣ қадар нушиданд, маълум не! Гурги ланг ҳамин қадарашро медонад, ки онҳо мастона шишаҳои холиро ба ҳавз ҳаво методанд. Баъд ду нафар бо навбат наздашон гуштбирён мегузоштанд. Гурги ланг ҳайрон буд, ки чаро онҳо дар якҷо шишта танҳо менушанду меҳӯранд. Ва ин муамморо

то ҳол нафаҳмидааст. У охирин маротиба бо ҳасрату дард ба ҳавзи об нигоҳ карду нишеб шуд. Дигар назараш чизеро намегирифт, не? Балки у гурги ланги танҳо намехост, ки ба табиати атроф нигоҳ кунад ҳаробаҳоро бинад...

Дар бисёр ҷойҳо барф майли обшавӣ дошт. Гурги ланг қалбаш пур аз яъсу ноумеди бехтиёр қониби чормағзи пир гом мезад. У кай медонист, ки ўро чӣ пешомаде дар пеш аст. Ё чояд аз ин гуна ҳаёту танҳоӣ ба танг омада буду роҳи аз он халосшуданро меҷуст, ки бо шаст дунболи марг меафтад...

Чупонҳои мавзеи дамгирак кайҳо ин чормағзи пирро таги чашм карда буданд. Айёме, ки гурги ланг чупонҳоро зери чормағзи пир дар баҳсу талош медид, ҳеҷ намефаҳмид, ки онҳо баъри чӣ ин қадар ба якдигар дармеафтанд. Баъзан мушоҳида мекард, ки барои ҳосили он ба якдигар ҷанҷол мекунанд. Ҳамагӣ ба болои он баромада, баъд шоҳаҳои чормағзро меафшонанду дар як лаҳза тағаш молумоли донаҳои калон-калон мелағдид. Баъд ҳалтаҳо дар даст чупонҳо баҳс кунон чормағз меғундоранд...

Гурги ланг ҳеҷ ба ғушани ҳаёл намеовард, ки маҳз ҳаминҳо рӯзе мешаваду қасди буридани чормағз мекунанд...

Гурги ланг мавзеи чашмаро паси сар карду яке ба ғушаш садон табарзанӣ расид. Аввал ҳайрон шуд. Бовариаш наомад. Охир кай дар миёнаи зимистон ба ин дашт одам меомад, кай? Вақте ки у, гурги ланг ба наздикии чормағз расид, пеши назараш сиёҳӣ зад. Ду нафар паси ҳам ба ягона чормағзи дара, ягона шохҳиди талхиву шириниҳои ҳаёти ў табар мезад. Гурги ланг ба табарзанини онҳо хеле нигоҳ карду хост қафо гардад. Аммо ким-чӣ хел гурури турғона, дар замиранш ба ғалаён семад. Нахустин маротиба нисбат ба одам нафраташ баланд шуд. Хост ба онҳо дарафтода ҳардуро пора-пора намояд. Аммо боз аз раияш пашт. Нахост, ки бо одамизод, бо ҳақимони дашту ҳомун сар ба сар шавад. О, аз дасти мани ланг, чӣ ҳам меояд андешид ў. Гурги ланг хеле нигоҳ карду ба танаш раштан давид. Хуни авлодияш ба ҷӯш омад. Дар худ нерӯи дигареро, ки лаҳзаҳои ҳучум ёраш мегашт ҳис намуда дандонҳояшро ба ҳам совида ба пеш давид. Пайдошавии гурги ланг чупонҳоро моту маҳбӯт кард. Онҳо, ки ин ҳодисаро чашмдор набуданд, қафо гурехтанд. Гурги ланг як худро нишон доду хост қафо гашта роҳашро идома диҳад, ки яке овози тир баромад. Тир пои рости турғо сӯроҳ карда гузашт. Гурги ланг ташташро тез карда рӯ ба нишеб ниҳод. У метавонист, ки дар як дам гашта кори онҳоро тамом созад, вале аллакай захмин пашта ба худ мепечид, ки яке овози тири дуюм баъд сеюм баланд гашт. Чупони дуюм бо навбат аз туфанги думилааш тир

холӣ мекард. Гурги ланг дар хуни худ ғарқ гашта охирин маториба бо ҳасрат ба атроф назар афканд. Хис кард, ки ҳалқаш месузад, месузад. Ҷасади бечони он дар шафати чормағзи пире, ки як вақтҳо саробони гурги ланг буд, меҳобид.

ШАҒОЛ

Шағол ин бегоҳӣ ҳама чизро фаромӯш кард. Аз ёд баровард, ки дар наздикии кишлоқ уллос кашидан хосияти хуб надорад. Шикорчиёни навбаромад ба чонаш раҳм нахоҳанд кард. Аммо шағол ин лаҳза намехост аз роҳаш баргардад. Ӯ торафт ба деҳа наздик шуда аз атроф табиат чашм намеканд. Дарахтони пири тут аз шоҳаҳои шикастаи худ гӯё ҳасрат доштанд. Дар қад-қадӣ роҳ, ягон дарахти сихату шукуфон намонда буд. Шағол дид, ки мардум дар ин ҷо ҳам ҳамаи мавҷудоти атроф— долу дарахтро несту нобуд кардаанд...

Наздикии дарёчаи деҳа омада хост шикор кунад. Охир шағол он қадар нафси калон надорад. Ба ҳар ризки ёфтааш қаноат мекунад. Ин дам меҳост аз дарёча ягон қурбӯққаю моҳӣ ё ҳашароти дигар пайдо карда истеъмол намояд. Гуруснаги таъсираш мекард. Вале боз нигоҳаш хаста мешуд, боз ҷаҳор бачаиш — шағолчаҳои хурдакакаш пеши назараш меомад. Шағол ба торики хеле одат карда канори дарёчаро кофт. Вале ҳамааш бенатиҷа буд. Дар об на моҳӣ буду на дигар ҳашарот. Шағоли гурусна нолишқунон овоз баровард. Уллоси Шағол ин дам ба пирияи кӯдак монанд буд.

Шағол ҳиҷ намехост, ки ба лонааш боз бе тӯйма баргардад. Ӯ аз канори деҳа гузашта яке мурғдуздиҳои пештараашро ба хотир оварду дилаш таҳ кашид. Шағол беихтиёр ба ҳавлии сари роҳ сар халонда вориди оғилхона шуд. Буи мурғро даррав хис карду бо як хез задан худро ба катаки мурғҳо расонид. Мурғҳо безобита шуда, ба киву ҷув баромаданд. Шағоли доною нотарс ду мурғро ба даҳон гирифта, аз ҳавли берун шудан хост, ки яке саги бадҳайбате сари роҳашро гирифт. Дар рушноии моҳтоб дид, ки саги фарбеҳе дандонҳояшро гиз намура омодаи хучум аст. Ҷуссаи Шағол ҳам таранг гашта нолишқунон қафо гашт. Шағол намехост, ки бо саг ҷанг кунад, балки андешаи онро дошт, ки ҳарчи тезтар ба лонааш баргардад. Аммо саги бепарво ҳеҷ чизро фаҳмидан нахост, ки яке ба шағол дарафтод. Шағол аз ин ҷасорати ногаҳонии саг каме мувозинаташро гум карда бошад ҳам ҳудашро зуд ба

даст гирифта бо шаст ба саг зарба зад. Шағоли зард мисли гурги гушна ба саг зарбаҳои пай дар пай зада онро аз роҳаш дур кард. Саги фарбеҳ аз ин часорати Шағол гаранг шуда винг-вингунон аз дари дарвоза берун шуд. Шағол хост аз ҳавли тамоман берун шавад, ки яке чашмам ба хоначаи саги фарбеҳ афтод. Хоначаи саг пури устухон, гушт буд. Шағол ҳайрон гашт, ки чӣ тавр одамизод ба як ҳайвон раҳм мекунаду насли дигареро несту нобуд мекунад. Магар ин саги фарбеҳи бепарво, ки доим шикамсер аст, оё қудрати мубориза бурданро дорад?

Шағол фаҳмид, ки ўро бачаҳояш интизоранд ва бо як чаҳидан худахро аз ҳавли берун карда қониби лонааш давид. Дар лона ўро чаҳор бачааш интизоранд.

РУБОҲ

Рубоҳи пир аз даруни ғор баромада хост пештар равад, аммо аз ҷояш наҷунбид. Ҳоло ҳам тарс дошт, бим дошт, ки душмани ҷсияш одамизод шояд аз камингоҳе ўро назорат дорад. Охир рубоҳи пир ҳоло аз одамизод саҳт метарсад. Ҳоло у ҳамоно одамро душмани худ медонад. Солҳои пештар ў танҳо шикорчиёро душман мепиндошт. Ҳоло, чи ҳама онҳоро нест кардан меҳаҳад.

Рубоҳ атрофро ором дида ба пуштакуҳ омад...

Роҳравон андешид, чаро мардум дар афсонаҳо маро «Рубоҳи макқори ҳилагар» мегуянд. Қудакон чӣ афсонаҳое аз боби ҳиллаю макри рубоҳ, азёд накардаанд. Дар байни одамон рубоҳ бо ҳиллаю найрангаш ном баровардааст.

Рубоҳи пир сари ин андешаҳо фикр кард, ки бо ҳамин ҷо-локию ҳиллагари чаро ў гуруснаю аз одамон пинҳон мегардад. Чаро метарсад. Охир ҳамин одамон нестанд, ки қариб насли рубоҳро ба ҳадди нестӣ расондаанду ҳоло ҳам боз аз рубоҳ домангиранд. Нав субҳ медамиду рубоҳи пир ҷуён туъма буд. Узи биной ва буйгирии рубоҳ аз ҳамаи дигар ҳайвонҳо бештар тараққӣ кардааст.

Ў буйкашон ҳис кард, ки дар наздикии одамизод аст. Буйкашон дуртар рафта дид, ки ҳаймае ба чашм мерасад. Субҳ, ки медамид соҳибони хайма дар хоби ғафлат буданд. Рубоҳ ба хайма омада дид, ки шикорчиён ҳанӯз дар хоби мастанд.

У ноайёнакак дохили хайма шуда аввал тирдонхоро берун карду баъд кабқҳои куштари, ки пахлуи шикорчиёни худочотарс меҳобиданд гирифта аз хайма бадар рафт...

Акнун рӯбохи пир шод буд. У дар умраш аввалин маротиба шикори бобарор кардааст. Рӯбоҳ аз афсонаҳои «Рӯбохи хиллагар»-е, ки байни мардум пахн шудаанд шармаш дигар наомад. Фаҳмид, ки дар зиндаги барои зистану ҳаёт ба сар бурдан баъзан хиллаву найранг ҳам даркор будааст.

Акнун Рӯбоҳ меҳост, ҳарчи тезтар ба лонааш расаду бачаҳояшро ба сери хӯронад...

МОР МОР АСТ...

Ин нақл маро ҳеҷ ором намегузорад. Балки ин ҳодисаро ба мисли як фоҷиае мепиндорам. Ҳис мекунам, ки инсон дар ҳама даври замонҳо худашро шоҳи табиат мепиндошт. Ба паррандаю ҳазанда ҳамчун ба мисли як маҳлуқи зиёдатӣ ё гумроҳ нигоҳ мекард. Мегӯянд, ки он морбоз инчӣ морро танҳо ба хотири овозаю шӯҳрат ёфтан дастомӯз карда буд. Он вақтҳо сирк овозадор буд ва морбоз дар ҳайати он ба кучоҳое сафар намекард. Морро бошад у аз боғи ҳайвонот гирифта буд. Мор рӯзҳои аввал ҳеҷ ғардан фароварранӣ набуд. Худашро ба чор тараф зада роҳи гурез мекофт. Баъзан гуруснагӣ ҳолашро ғабох менамуд. Аммо аз одам ҳалос шуда наметавонист. Ҳис кард, ки морбоз чи хиллаву найрангери пеш гирифтааст. Морбоз барои ром кардани мор тадбирҳои зиёде андешид. Қитобҳои калонро мутолиа карду оқибат сарҳисобашро ёфт. Аз ин бозёфташ чунон хурсанд шуд, ки заҳри мор ҳарида дасту панҷаҳояшро молид ва ба саҳна баромад. Акнун мор бепорвоена ба ҳар як амалу ишорати вай итоат мекард.

Ҳамин тавр, морбоз шӯҳрат ёфт. Дар саҳнаи калони кишварҳои гуногун мори дастомӯзашро намоиш дод. Мор бо садои най ракс мекард, дар ғардани соҳибаш печида нозу нӯз мекард. Ракс мекарду дар ҷавобаш муқофот мегирифт. Морбоз баъди ҳар як ғалабааш морро бо тунчиши ё харгӯше зиёфат меёд. Морбози хилагар вале дар айни замон соддаю зудбодарро шаъну шӯҳрат ҳеле муғамбир намуда буд. Фикр мекард, ки мор акнун манбаъи мисли ғулом ба ӯ хизмат хоҳад кард. Мор чӣ? Худашро бадбахт ҳисоб мекарду дар дилаш ба морбоз лаънат меҳонд. Ӯ лаҳзае ҳам бе ёди озодӣ набуд. Ҳар дам андешаи ширине қалбашро озурда месохт.

...Чаро аз дастии инсон амон надорам. Дар боғи ҳайвонот ҳам он қадар рӯзгоре надоштам. Боз ин морбоз рӯзгорамро

талх кард. Кай фурсат меёбам, ки миёни кӯху санғо хазида бо ҳамчинсонам юзодона сайругашт намоям. Ишқварзӣ намоямӯ бачадор шавам.

Аз фикру орзуҳо сари мор чарх мезаду халос. У ноилоҷ монда ҳалка мезад. Чашмонашро пушида ба хоби ноз мерафт. Рӯзе морбози соддаро ба сирк даъват карданд. Толори серодам сарашро гаранг кард. Ҳама баромади уро интизор буданд. Дигар илоҷи тайёри набуд ва морбоз маҷбур шуд, ки либосҳояшро иваз намуда ба сахна барояд. У қафаси морро болои даст бардошта сахна омад. Толор, шуру мағали тамошобинон морбозро шод кард. Хурсанд шуд, ки мардум уро мешиносанд, хунарашро кадр мекунанд. Вай ин дафъа беларвоёна ба дасташ, ланҷаҳояш доруи заҳри мор намолид. Гумон кард, ки мор бе заҳри мор ҳам ғуломи ӯст ва ҳар фармонашро бе ҳеч дудилағӣ иҷро мекунад.

Чароғҳо рушан шуданду дар сахна мори дарозе пайдо шуд. Аввал морбоз бо ханда ҷӯберо ба даст гирифт сипас морро даъват кард. Мори ғурусна бӯи бадеро ҳис кард. Аз даҳони морбоз бӯи шароб меомаду нигоҳаш барқ мезад...

Морбоз бо викору салобот ба сари мор ӯдод зада уро фармон меод. Вале морро бӯи баду дастони безеб ва ҳаёҳуи мардум беқарор намуд. У фишшос зада ба ҳучум омода шуд. Ғайричашидошт бо ҷуби дасташ морбоз хост адаби уро диҳад, ки ин дам қафи дастони морбоз сӯзиш кард. Аллакай мор уро газида буд. Мор дар як дам аз толор гурехта ба таххона рафт. Толор ҳамоно шуруғирев дошт. Морбоз бошад аз заҳри мор ба худ нечида базӯр нафас мегирифт...

ҶАНГИ МОР

Мор... Бисёриҳо баъди шунидани номи мор метарсанд ё ҳамин, ки морро диданд, албатта қушиш мекунанд, ки онро нест кунанд. Беҳуда нест, ки миёни мардум мақоли сари мор куфта беҳ пайдо шудааст. Ё аксарият одами бадро ба морчашм, мисли мор ҳаст ё морбача монанд мекунанд. Бисёриҳо морхоро хоҳ заҳрдор бошанд, хоҳ безаҳр бад мебинанд. Ҳол он ки дар табиат чизе зиёдатӣ нест. Мор ҳам барои табиии мо зарур аст, чунки ин махлук вазифаи ҳудашро дорад ва ҳашаротҳои зараррасонро меҳӯрад ва ҳаргиз ба инсон аввалин шуда ҳучум намекунад.

Рӯзе ман бо чашмони худ ҳодисаеро мушоҳида кардам, ки то ҳанӯз аз ёдам намеравад. Он вақт айёми тобистон буди вақти харбузапаз.

Палаки харбузаи деҳаамон бӯи иштиҳовари ширине дошт. Хамин, ки аз назди полез мегузаштӣ аввал ба димоғат бӯи харбузаи ширин мерасид...

Рӯзе қарибҳои дами бегоҳӣ нав дар сари палак харбузаи ширинеро канда акнун нӯши чон мекардам, ки садои чирросе ба гушамон расид. Давида сари палак омадему шоҳиди ҳодисаи аҷибест шудем. Дар ҳамгашти нолез хорпуштаки хурдакае калонтирони сари роҳи моро банд карда буд. Мори калонҷусса ноиллоҷ монда роҳи халоси мечуст.

Мӯйсафедаи полизбон ин манзараро дида табассумкунон гуфт:

— Дунёра бине, ҳа-о, ин чайрача морро гардан намедиҳад ку... Худаш бемалол харбузаҳоро вайрон карда мегардаду боз морро рӯз намедиҳад...

Мор ба чайра ҳучум кардани набуд. Танҳо аз одамон тарсида меҳост ба лонааш, суроҳии бари теппа руст шавад.

Чайра фикр кард, ки мор муттаҳаму тарсончак хаст, ки худашро лунда карда бо сиххояш ба мор ҳучум кард...

Ин дам қаҳри мор омад. Мор худашро баланд бардошта чайраро ба домаш гирифт. Ҳарчанд ки сихҳои чайра морро саҳт озору ранҷ меоданд, аммо мор адаби чайраро додани буд, ки онро ҳалқасо печонд. Чайра дигар рӯяшро наменушид, балки мисли себ ғелида — ин тараф он тараф ҷар мешуд. Мор чайраро телакунон ба сари теппача оварду онро ҷар кард. Чайра дар як дам поён pariда рафт. Мори дарози бадвоҳима, ки ҷо-ҷои баданаш хуншор буд, оҳиста ба суроҳи омада нопадид гашт.

МУНДАРИЧА

Ба ҷои пешгуфтор	3
Ғахвораҷунбон	5
Бохтур	6
Зоғи кӯхӣ	8
Меҳри модарӣ	9
Мори дастомӯз	11
Ҷокак	13
Охири мӯйсифеди ҷангалбон	15
Ҷари ғовкӯш	19
Ғулмоҳӣ	23
Талваса	24
Оҳеву нигоҳе	27
Сағҷанг	28
Мурғобӣ	28
Тамошо	29
Хуса	30
Ҷанг бо мор	31
Меҳр	33
Нолаи сағ	34
Ғурғи похӯрда	36
Ҷанги кабк	37
Одами содда	38
Асп медавид	39
Шикор	41
Ғурғи ланг	44
Шағол	49
Рубоҳ	50
Мор мор аст	51
Ҷанги мор	52

МАҶИД САЛИМ

ҲИКОЯҲО ДАР БОРАИ ҲАЙВОНОТ

(Барои бачаҳои синни миёна ва калони мактабӣ)

Рассом: *Салимшо Пирумшоев*

Муҳаррири техники *М. Саидова*

Мусахҳаҳ *Ш. Сангимурадов*

Ба матбаа 20.04.2001 супурда шуд. Ба чопаш 07.09.2001. имзо шуд. Андозаи $60 \times 84^{1/16}$. Когази офсетӣ. Хуруфи адабӣ. Чопи барҷаста. Чузъи чопии шартӣ: 3,5 Чузъи нашрию ҳисобӣ 3,18. Адади нашр 1000. нусха. Супориши № 346.

Нашриёти «Адиб» 734025 ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 37.

Иттиҳодияи таъбу наشري Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон.
ш. Душанбе, кӯчаи Айний, 126.

